

УКРАЇНСЬКИЙ
СОНЕТ

Бібліотека поета

У
КРАЇНСЬКИЙ
СОНЕТ

Антологія

*Радянський письменник
Київ-1976*

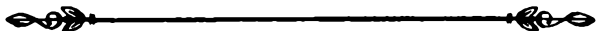
РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

**М. П. Бажан, О. Є. Засенко, С. А. Крижанівський,
М. Л. Назнібіда, Л. М. Новиченко, С. І. Олійник,
Б. І. Олійник, Д. В. Павличко, Б. П. Степанюк**

**Упорядкування текстів,
вступна стаття та примітки
А. М. Добрянського**

**Гравюра роботи художника
В. А. Кононенка**

**ОДЕСЬКА
КНИЖКОВА ФАБРИКА**

ЖИВІ, ГРІЗНІ, ОГРОМНІІ СОНЕТИ

Сонет (італ. sonetto від прованс. sonet — пісенька)— старовинна канонічна форма вірша, походження якої ще не зовсім з'ясоване. З першими зразками сонета ми зустрічаємось у творчості поетів т. зв. сіцилійської школи Джакомо да Лентіно та П'єра делле Він'є у 20-х роках XIII ст. Їхні сонети написані суцільною чотирнадцятирядковою строфою, в якій кожен рядок має одинадцять складів, і між собою рядки римуються *абабабабвгзгвг* або *абабабабвгдвгд*. Дещо пізніше у представників тосканської школи «нового солодкого стилю» («дольче стіль нуово»), а згодом у творчості Ф. Петрарки сонет набув тієї форми, що стала класичною і дійшла до наших днів: чотирнадцять рядків поділяються на два катрени з двома римами (*абаб абаб* або *абба абба*) і два терцети з двома чи трьома римами (*вгв гвг, вгд вгд, вгг гвв* тощо).

У процесі розвитку визначились і закони внутрішньої сонетної композиції, що підкреслює діалектику думки чи розгортання опису. В першому катрені, що є своєрідною експозицією, стверджується основна тема вірша, яка поглиблюється і розвивається у другому катрені. Ці вісім рядків називають висхідною частиною вірша або зав'язкою чи заспівом. Перший терцет, різко заперечуючи сказане

вище, вносить злам у розвиток теми, стає антитезою до висловленого в катренах і намічає розв'язку, починаючи собою низхідну, спадну частину вірша. Другий терцет розв'язує це протиріччя, яскраво і сильно формулюючи висновок в останньому рядку (т. зв. сонетному замку). Обидва терцети разом називають розв'язкою або виспівом.

Завдяки могутнім талантам Данте Аліг'єрі, що вві сонети до книги «Vita nova», і Франческо Петрарки, який створив понад триста сонетів, присвячених Лаурі, сонет став однією з панівних форм італійської лірики епохи Відродження та барокко (Мікеланджело, Дж. Бруно, Т. Тассо), швидко поширився і в інших європейських літературах: іспанській та португальській (Х. Боска Альмогавер, Лопе де Вега, Л. Камоенс), французькій (К. Маро, поети «Плеяди»), англійській (Г. Г. Серрі, Т. Уайет, У. Шекспір, Дж. Донн, Дж. Мільтон).

Якщо форма іспанських і португальських сонетів майже повністю повторює італійські першовзірці, то французький сонет під пером Маро, Ронсара, Дюбелле, Малерба дещо видозмінює систему рим, вперше вводиться чергування чоловічих і жіночих рим, панівним розміром стає александрійський вірш. В англійській поезії за сонетом закріплюється п'ятистопний ямб (характерний і для німецького та російського сонетарства), виключно чоловічі рими і своєрідна строфічна будова (три катрени і заключний двовірш)—такий сонет дістав назву шекспірівського.

У 1610 році сонет входить в історію української літератури. Мелетій Смотрицький у своєму славнозвісному «Треносі» перекладає латинською і польською мовами один з найгостріших сонетів Петрарки, спрямованих проти облудного і розтлінного Ватикану. Та перша ластівка, як кажуть, весни ще не робить. Сонет, хоч і був відомий на Україні здавна, не ввійшов, проте, ні в тогочасні українські поетика, ні в поетичну практику.

Після перекладу М. Смотрицького минуло ще більше двох століть, перш ніж сонет заговорив українською мовою. Сталося це аж у 1830 році, коли у травневому — червневому номері журналу «Вестник Европы» з'явилися «Два сонета малороссийские». Ці вірші були підписані криптонімом «Ш», що дало підстави вважати їх автором одного з представників харківської школи романтиків Опанаса Шпигоцького.

Про сонети Шпигоцького в нашому літературознавстві існують різні думки. Одні дослідники стверджують, що це наслідування оди античної поетеси Сапфо, інші вважають їх переспівами Міцкевичевого сонета «До Лаури». Але усі сходяться на тому, що вони недосконалі за формою і несамостійні за змістом.

Цікавий зразок українського романтичного сонета залишив російський поет пушкінської доби Лук'ян Якубович. У цьому першому вірші про Богдана Хмельницького прославляється історичний акт возз'єднання України з Росією, виражається глибока симпатія до українського народу і щире намагання сприяти розвитку молодого братнього письменства.

Але особливе значення в процесі становлення українського сонетарства належить Маркіянові Шашкевичу. «Він був свого роду новатором,— писав І. Франко,— вніс у галицько-руську літературу нові елементи, котрих у ні́ досі не було... Новим був дух Шашкевичевої поезії—свіжий і оригінальний... се засновник справді нової, справді народної школи літературної»¹.

На початку 60-х років XIX ст. виступає з українськими сонетами Юрій Федькович.

Переважає більшість сонетів Федьковича — це традиційні для тодішнього українського сонетарства вірші-звертання («До руського боянства», «До батька нашого

¹ *Іван Франко, Твори в 20 томах, т. 17, с. 226—227.*

Могильницького», «До неї», до брата у вірші «На дорозу», до самого себе у вірші «Мій образ»). З шести віршів лише один («До батька нашого Могильницького») написаний п'ятистопним ямбом, два — александрійським віршем, у двох — ямбічні стопи чергуються з анапестами, а вірш «У церкві», хоч і має строфічну подобу сонета, витриманий повністю у коломийковому ритмі. Що ж стосується змісту, то усі Федьковичеві сонети цілком самобутні, це наче сторінки з єдиної цілості — його поетичної автобіографії. Поет збагачує тематику українського сонета розповідями про тяжку солдатську долю цісарського вояка, про красу підгірського краю і його людей, про люті злидні, що женуть цих людей в чужі краї за ліпшою долею. Федьковичеві сонети були ще одним ступенем того трампліна, з якого сягнув високих злетів найбільший український сонетар Іван Франко.

Органічно засвоївши вироблену віками строгу класичну форму, Франко виступив у ній сміливим новатором. «Новаторство Франка в жанрі сонета полягає передовсім в тому, що він надав йому революційно-демократичного змісту. Тут новаторство великого Каменяра має світове значення... Франко незмірно розширив тематичні рамки сонета. Він поставив його на той соціальний і національний ґрунт, з якого сам виріс, зробив його знаряддям своєї боротьби проти гнобителів народу»¹.

Сонети Франка — то багатобарвна і мудра книга, то велетенський орган, в якому чути і шелест опадаючого листа, і скарги зраненого серця, і жалібний реквієм по загиблих бійцях, і могутній рокіт «пісні будущини», що в усій красі зацвіте

...над оновленим, щасливим світом,
Над збратаними, чистими людьми.

---

¹ Дмитро Павличко, Сонети Івана Франка. У кн.: Іван Франко, Сонети, Львів, 1955, с. 6.

Численним «руським Петраркам» Франко зауважив, що для сонета «не досить сяких-таких зліпити рядків штирнадцять», естетствующим снобам довів, що сонет може бути не тільки «тонким різцем», а й «каменярським молотом». В затхлій атмосфері цісарської Австрії, в передчутті «найтяжчого бою, останнього, за правду й волю милу» безсмертний Каменяр перекував старий сонет

На плуг — обліг будущини орати,
На серп, щоб жито жать, життя основу,
На вили — чистить стайню Авгіову ¹.

В його сонетарії знайшли вияв і ніжний ліризм поета, і його матеріалістична філософія, і воістину енциклопедична обізнаність ученого, і революційна пристрась політичного борця, і думна тривога інтернаціоналіста за долю цілого людства.

Франкові сонети — це не просто пристосування започаткованої форми до нового змісту, це — принципово нове явище, оскільки в справжньому сонеті форма існує лише як форма змісту, а змістом є закон розвитку життя, який завжди постає у конкретних проявах. Маємо всі підстави твердити, що Франко є творцем українського національного сонета, який бере свої витoki з трьох благодатних джерел: народнопоетичної творчості, української класики і спадщини світового сонетарства.

Своєю творчістю Франко започаткував нові сонетарські традиції, що стали предметом пильного вивчення і розвитку його талановитими сучасниками і учнями.

Одночасно з Франком виступав у царині сонета Борис Грінченко, в поетичному доробку якого знаходимо близько двох десятків сонетів.

Грінченкові сонети ні за соціальною значимістю, ні за професійною витонченістю та новаторською сміливістю не можна, звичайно, поставити в один ряд з вір-

---

¹ Іван Франко, Твори в 20 томах, т. X, с. 146.

шамн Франка, бо вони мілкіші, камерніші тематикою своєю, в них не дотримано канону рим, та й рими досить бідні, у них порушено закони сонетної композиції. Однак чіткий ямбічний п'ятистопник, добірна й чиста мова забезпечують їм помітне місце в українській демократичній поезії.

Найплодовитішою сонетаркою у Франковому оточенні була Уляна Кравченко.

Слідом за Франком Уляна Кравченко виступає новатором в галузі сонетарства, ламаючи старі зашкарублі канони, надихаючи праведним гнівом рядки, що малюють картини сучасного письменниці капіталістичного «раю».

Значний вклад у справу збагачення української поезії канонічними віршовими формами, виробленими російськими та західноєвропейськими майстрами слова, вніс Володимир Самійленко.

Більшість сонетів Самійленка не відзначається ні новизною, ні широтою тематики, але вони чарують красою мови, яку так високо цинив Франко, філігранністю обробки, стрункістю композиції. Зрештою, значення поета, зауважував М. Рильський, і в тому, що «форма сонетів, секстин, гекзаметрів і т. ін. була для часів Самійленка — в умовах тодішньої української поезії — революційною, бо ламала все звичне, все традиційне, «все назадницьке» в нашому віршованому слові»¹.

Дуже поверхово сприйняв сонетну форму Микола Чернявський. Приємно, що він у своїх чотирнадцятирядкових віршах виражав любов до рідного краю, славив красу Донеччини і відгукувався на злободенні теми, але, за незначними винятками, усі ці вірші — не сонети.

Неможливо собі уявити історії українського сонетарства без імені Лесі Українки. Форма сонета цікавила поетесу з ранньої юності. У примітці до «Останньої пісні

---

¹ Максим Рильський, Наша кровна справа, К., ДВХЛ, 1959, с. 423.

Марії Стюарт» сімнадцятирічна Леся уже зауважує, що ця «чулая лебедина пісня Маріїна, зложена в таку хвилину, дивує ще більше штучною літературною формою сонета!»¹.

Леся Українка вважає літературу своєю професією, а тому такої великої ваги надає професіональному володінню усіма видами зброї літературного арсеналу. Її поетична спадщина — блискучий взірець фахової всеозброєності. При тематично-ідейній всеоб'ємності і жанровому багатстві поезії Лесі Українки вражають ще й технічною винахідливістю. Поруч з використанням традиційних катренів, двовіршів з парним римуванням та звичних для того часу акцентних інерцій народної пісні, коломийки вона широко послугується білим віршем, вводить нас у світ примхливих метрів давньоєгипетської лірики, дає класичні зразки гексаметра та елегійного дистиха, секстини, рондо тощо. Важливу роль відводить вона і сонетові як одній з наймайстерніших, найлаконічніших форм вислову суспільно значимої думки.

Вірші Лесі Українки достойно стали поряд з сонетами Івана Франка як найдорожчі коштовності в скарбниці українського сонетарства.

На початку ХХ ст. мистецтво сонета на Україні переживало важкі часи, однак не занепало зовсім. Від повного виродження рятували його авторитет Івана Франка та Лесі Українки, ті нові шляхи, які відкрили перед сонетарством кращі представники російської поезії. Поставити увесь арсенал поезії, в тому числі і найвишуканішу форму сонета на службу ідеям революції, — таким було гасло дня.

Постійна увага партії більшовиків до літературних проблем, певна річ, не могла не позначитись на загальнолітературному кліматі всієї Росії. Вшановуючи пам'ять

---

¹ *Леся Українка. Твори в 10 томах, т. 1, с. 431.*

Лесі Українки, яка «сіяла розумне, добре, вічне», «Робочая правда» відзначала, що «її бадьорі твори довго будуть будити нас до роботи-боротьби»¹. І наче відповідь на виступ більшовицької газети прозвучав у тому ж 1913 році сонет українського поета-робітника Трохима Романченка, названий так само, як і некролог в «Робочей правде», «Пам'яті Лесі Українки». Поет називає Лесю Українку «співцем натхненним, чий, як дзвін, лунали скрізь пісні». Він вірить, що

...ці пісні не вмруть між нами зроду,
Поки душа в народі ще жива.
І як огні досвітні у негоду,
Так тих пісень пророчії слова
Освітять шлях у темряві народу,
Яким веде всіх доля життява².

Сонетарську естафету Франка і Лесі Українки підхопили і понесли далі молоді поети, які у вирі гострих класових битв відстоювали гідність і красу революційного слова, які починали кувати дзвінкий сонет радянської доби.

Успіхи приходили не зразу. В 1918 році, виступивши з першими сонетами у книзі «Під осінніми зорями», Максим Рильський, який згодом стане найбільшим після Франка українським сонетарем, ще не завжди досягає гармонії своєї музи з громадським настроєм, бо «в ранніх сонетах поет нерідко оминає потребу їх ідеологічного заземлення»³.

З появою збірки Павла Тичини «Плуг» в молоду поезію Радянської України увійшов перший по-справжньому

¹ Пам'яті Лесі Українки. Цит. за кн.: Матеріали до вивчення історії української літератури, т. IV, с. 145.

² Цей вірш пізніше увійшов до зб.: Т. Романченко, Поезії, Катеринослав, 1916. Цит. за кн.: Антологія української поезії в 4-х томах, т. 2, ДВХЛ, 1967, с. 374.

³ Дмитро Павличко, Листи у вічність. У кн.: Максим Рильський, Сонети, К., «Молодь», 1969, с. 15.

сучасний, революційний сонет «Я знаю: вас не раз ще прокленуть...», написаний 1919 року. В самий розпал громадянської війни, коли вирішувалось, бути чи не бути Радянській владі, поет вів мобілізаційну роботу на мистецькому фронті, будив своїм словом до активної дії в ім'я соціалістичного майбутнього:

Так годі спать! виходьте на дорогу!
Людині гімн, людині, а не богу!
Майбутньому всю душу — славний дар! ¹

У цьому глибокому і натхненному поетичному маніфесті він розв'язує «цілком реальні життєві проблеми, які революція ставила перед кожним митцем. Це — питання про відношення мистецтва до дійсності, до життя і боротьби народних мас, питання про соціально-ідейний зміст мистецтва. І, відповідаючи на ці питання, Тичина виявляє таку гостроту і пристрасть громадської, революційної думки, що ми й зараз по-людськи можемо милуватися нею» ².

Близкуче оволодівши формою сонета, Тичина усе ж не став її захисником і популяризатором. Більше того, в «Листах до поета» він вкладав в уста своєї кореспондентки такі слова:

Скажіть мені:
кому потрібні рахітичні
оті сонети та пісні?
Народу, скажете? голодним?—
Нещасна, жалка ж та рука,
що тріолетами годує
робітника ³.

У 20-х роках сонет майже незмінно фігурує в літературних суперечках, вживаючись інколи в лайливому смислі

¹ Павло Тичина, Твори в шести томах, т. 1, К., ДВХЛ, 1961, с. 122.

² Леонід Новиченко, Поезія і революція, К., «Дніпро», 1968, с. 100.

³ Павло Тичина, Твори в шести томах, т. 1, 114.

як синонім відсталості, консерватизму, одірваності від життя. В тому, що до сонета ставились певний час упереджено і навіть підозріло, винні не сама форма з її вишуканістю і суворими вимогами, а ті, хто послугувався цією формою, хто її в значній мірі скомпрометував.

Після «живих, грізних, огромних сонетів» І. Франка поетичний ярмарок заповнили своїми сонетами-брязкальцями представники декадансу. Та й у 20-ті роки сонет обирають собі за зброю націонал-фашисти, ніцшеанствуючі естети і містики. На Радянській Україні сонет найактивніше культивують неокласики. Для тогочасного читача форма сонета мимоволі асоціювалась або з одвертою контрреволюцією, або з прихованим неприйняттям соціалістичної дійсності, що виявлялося в тенденційному замилюванні античною старовиною, схилянням перед буржуазним Заходом, індивідуалістською замкненістю в собі, в своїх дріб'язкових інтересах і переживаннях.

Була лише одна можливість врятувати репутацію сонета і повернути до нього загальні симпатії — наповнити сонет новим змістом, поставити його на службу народові, зайнятому побудовою соціалізму.

Неокласики цього не зробили. Сонети М. Зерова при всій своїй технічній майстерності і удаваній витонченості, за дуже незначними винятками, були сучасникам чужі.

З середини 20-х років український сонет все міцніше вкорінюється на ґрунті радянської дійсності, він стає зірким і уважним до всього, що відбувається навкруг.

Звертаючись до сонетної форми, поети прагнуть філософськи осмислити свій час, свої зв'язки з епохою, вселюдське значення тих докорінних змін, які принесла з собою соціалістична революція.

Люблю тебе, доба переходова,
За смутний вид, за зломи, за огні —
За рух юрби і за огненне слово,
За владне «так» і непокірне «ні»...

Але і край Прийдешнього чудовий,
Де б я не був, все видиться мені¹,—

признається в своєму єдиному сонеті Володимир Сосюра.

Василь Мисик у сонетному диптиху «Літо» з невідомою ширістю передає тривогу селянина за майбутній урожай, радість вільної праці й бентежної молодості:

Далеко десь, на стежці степовій,
З гучною піснею у повінь поля
Пливе, пливе невтомне комсомолля...²

На відміну від ретроспекцій неокласиків в античну минавшину, сонет, який узяв собі за девіз «сучасність — гімн окриленій людині», активно вторгається у буремну сучасність, проявляючи пильний інтерес до життя усіх народів Радянської країни. Найхарактернішими, найприкметнішими рисами радянського сонета стають оптимізм, пристрасна життєствердність, впевненість у завтрашньому дні, радість буття і творення.

Значного поширення набуває сонет у творчості західноукраїнських поетів — і тих, кому пощастило перебратися на Радянську Україну, і тих, хто залишався поки що за її межами.

Микола Марфієвич звертається у своїх сонетах до рідної Буковини, тимчасово окупованої румунськими боярами, і вірить, що

...минеться все, немов зловіщий сон.
Позбудешся й бояр, порвеш гадючі пута,
Всміхнеться ще твій день, о краю мій з-над Прута³.

У вірші «Сон» автор малює уявну зустріч своїх земляків з вождем революції:

---

¹ Володимир Сосюра, Твори в десяти томах, т. 1, К., «Дніпро», 1970, с. 169.

² Василь Мисик, Вибране, К., ДВХЛ, 1958, с. 19.

³ Микола Марфієвич, Черемоше, братку мій, Ужгород, «Карпати», 1968, с. 23.

Сидить при ватрі з бідарями Ленін —
Про хліб і волю з ними розмовляє.
Ясне чоло, задумане обличчя,
А очі гострі, молоді і чулі,
В словах і гнів, і віра бунтівнича,
Що порива, на бій веде гуцулів¹.

Про жорстокі кордони, які ще шматують рідну землю, з душевним болем говорить Агата Турчинська у сонеті «Кордон».

З середини 20-х років все владніше і сміливіше іде на зближення з реальною дійсністю у своїх сонетах Максим Рильський:

Покинувши красу, невловну і незриму,
Звертаю знову я на вулиці земні,
З людьми вітаюся — і весело мені,
Що з ними я свій хрест і свій вінок нестиму².

Тимчасовий період некритичних захоплень символізмом та парнасцями, який поет назвав згодом «безумством юних літ», поступився місцем глибокому засвоєнню і творчому розвитку традицій Шевченка, Пушкіна, Міцкевича — «трьох найдорожчих учителів», а також Франка та Лесі Українки.

За десятиліття сонетарської практики — від книги «Під осінніми зорями» через «Синю далечінь», «Тринадцяту весну», «Крізь бурю й сніг» до збірок «Де сходяться дороги» та «Гомін і відгомін» — Рильський подолав шлях, дуже значний і коказовий не тільки для себе, а й для багатьох представників старої інтелігенції, які від байдужого споглядання і лояльного попутництва, через живе зацікавлення і співчуття прийшли до активного співробітництва, до плідної участі в процесі соціалістичного будівництва, до повної відданості інтересам трудового народу, до

---

¹ Микола Марфієвич. Черемоше, братку мій, с. 26.

² Максим Рильський, Твори в десяти томах, т. 1, К., ДВХЛ, 1960, с. 274.

усвідомлення і остаточного прийняття комуністичної ідеології.

Бадьоро і життєрадісно звучить сонет у поезії 30-х років, не замовкає він і у грозіві воєнні дні.

Знаменно, що в час Вітчизняної війни відроджується і такий рідко вживаний та складний вид сонетної творчості, як вінок сонетів. У 1941 році з'являється «Вінок слави» Миколи Терещенка, де він змальовує цілу галерею хоробрих воїнів, яких «послав у бій за рідний край народ».

У першу річницю Перемоги був завершений ще один вінок сонетів, навіяний враженнями і переживаннями воєнного часу,— «Лінія вогню» Григорія Плоткіна. Тут фронтова лінія вогню переосмислювалась уже в позиції мирного дня—у філософському, морально-етичному і творчому аспектах:

Захоплений дорогою важкою,
Я свій бентежний світ обороню
Від болісних вагань, від супокою.
Я не покину лінію вогню —
В ній — гордий заклик до життя і дії,
До пристрасті, до віри, до надії¹.

Звертається до сонетної форми у циклі «Київські етюди» (вірш «На площі») і Микола Бажан.

Українська післявоєнна поезія характеризується, як відзначає Л. Новиченко, «прагненням ближче підійти до зображення внутрішнього світу свого сучасника, овіяти його образ ліричним, сердечним теплом, розкрити величне і складне в його зовні простих і звичайних ділах, турботах, переживаннях»². Ці ознаки повною мірою стосуються і створених у повоєнні роки сонетів, яким притаманні

¹ «Літературна газета», 27 червня 1946 р.

² Л. Новиченко, Поезія великого сорокаріччя. У кн.: Антологія української поезії в 4-х томах, т. 3, К., ДВХЛ, 1957, с. 42.

не тільки стрункість форми і ясність думки, а, передусім, найтісніший зв'язок з часом, оцінка життя і вчинків людських «з погляду вічності».

І думати про вічність тільки так:
Хто сином віку був серед атак,
Зумів з народом прагненнями злитись,
Хто у сучасному сучасним жив,
А вічністю — ніяк не дорожив,
У вічності зуміє залишитись,—

так передав думки свого сучасника Степан Крижанівський¹.

У 50 — 70-х роках сонет поширився настільки, що іноді важко розібрати, де кінчається відродження класичної форми і де починається звичайне епігонство, штампування чотирнадцятирядників без найменшого уявлення того, що таке сонет і які вимоги ставить він перед поетом. Деякі сонетомани, мабуть, справді думають, що «справжній той поет, хто написав хоча б один сонет». Та залишимо таким сонетописцям на потіху одну з перекладених С. Маршаком епіграм:

Не будь к сонету, критик, слишком строг.
Пускай бездарен он и скучен очень часто,
Но в нем не более четырнадцати строк,
А ведь в иных стихах бывает полтора!²

А якщо говорити серйозно, то 50-ті роки справді виявились для сонета дуже щасливими і започаткували новий його розквіт. З'являється більше двох десятків нових сонетів Максима Рильського, продовжують свої сонетарії, розпочаті ще до війни, Степан Крижанівський та Петро Дорошко, виступають з циклами сонетів Іван Нехода й Абрам Кацнельсон, звертаються до цієї форми Олекса Ющенко, Дмитро Павличко та ряд інших поетів.

¹ Степан Крижанівський, Срібне весілля, К., ДВХЛ, 1957, с. 64.

² С. Маршак, Сочинения в четырех томах, т. 3, М., ГИХЛ, 1959, с. 579.

В атмосфері бурхливого літературного піднесення, найтісніших міжнародних контактів, коли радянське письменство небувало збагатилося новими жанрами і формами, до когорти сонетарів прилучаються все нові й нові поети.

Поступово входить сонет і у творчість Андрія Малишка. Раніше поет ніколи не пробував себе у цій формі, не знав її можливостей і переваг, не задумувався серйозно над її історією і майбутнім, а займав позицію стороннього спостерігача, скептично заявляючи: «Сонети куці нік чому».

Після того, як М. Рильський, присвятивши полеміці в Малишко цілого сонета, переконливо довів йому, що

...Сувора простота,
Що слова зайвого в свої рядки не прийме,
Струнка гармонія, що з думки вироста,
Не псевдокласика, а класика,— і їй ми
Повинні вдячні бути. Не іграшка пуста
Та форма, що віки розкрили їй обійми!¹

Прошло іще чотири роки, перш ніж Малишко зважився виступити у книзі «Полудень віку» з двома першими сонетами — «Далеких днів відкотиться луна...» (в циклі «Рядки про Леніна») та «Не потурай любителям краси...».

Малишко завжди, як чутливий сейсмограф, помічав усе нове в житті і озивався на нього.

І не випадково, що у книзі «Рута» (1966) він виступив аж з трьома великими циклами «Сонети обухівської дороги», «Сонети вечорів», «Сонети синього квітня», згодом узявся перекладати «Вінок сонетів» Франца Прешерна, довівши тим самим і свою високу майстерність, і життєвість сонета, і те, що наука Рильського не була марною.

---

¹ Максим Рильський, Твори в десяти томах, т. 3, с. 221.

Оволодівши сонетним каноном, поети шукають шляхів дальшого вдосконалення цієї форми, сміливо експериментують. Дмитро Павличко, наприклад, першим в українській поезії почав писати так звані «білі» (неримовані) сонети.

Треба сказати, що в більшості віршів із циклу «Білі сонети» поет успішно впорався з поставленим перед собою завданням. Послугуючись чітким п'ятистопним ямбом, виділяючи найвагоміше слово в кінець рядка, вдаючись до прийому перенесення (до речі, нехарактерного для канонічного сонета), щедро метафоризуючи мову, він добивається такої чіткості й експресивності думки, такого драматизму сонетної фабули, що примушує забути про відсутність рим.

Слідом за Павличком до «білого сонета» звертаються й інші поети, зокрема Михайло Клименко. Та сам Д. Павличко не збирається канонізувати своїх відкриттів — він в однаковій мірі продовжує любити і класичні сонети. Найкращим підтвердженням цього є нова книга поета — «Сонети подільської осені», в якій він декларує і свій найтісніший зв'язок з життям, і вірність обраній зброї:

Я проклинаю ласку супокою,
Блаженство дорогої самоти,
Напоене трутизною гіркою.
Жду ранку, шуму, крику, суєти,
Щоб, наче міст над прірвою гірською,
Сонет у гromі серця возвести!¹

Експериментування з формою сонета знаходимо у багатьох поетів, але найцікавішу річ зробив Степан Крижанівський, задавшись метою відтворити різного роду варіації канонічної форми сонета. В його «Сонетарії» представлені, окрім канонічного сонета (до речі, теж досить своєрідного), шекспірівський сонет, сонетоїд, сонет без

---

¹ Дмитро Павличко, Сонети подільської осені, К., «Радянський письменник», 1973, с. 84.

рим, кульгавий сонет, перевернутий сонет, безголовий сонет, половинний сонет, кострубатий сонет, сонет на дві рими, сонет-акростих з кодою, хвостатий сонет, сонет-діалог, подвійний сонет. У післямові до книги «Формула щастя» С. Крижанівський пише про «сонетарій», що «є, звичайно, штучність у цьому саду сонетів, бо й сам сонет та його різновиди несуть у собі багато штучного. Та жодна форма світової поетичної культури не може бути чужою чи неприступною нашій вітчизняній поезії»¹.

Українські радянські поети поширюють жанрові горизонти сонета. Д. Молякевич створив сонет-пародію, А. Косматенко написав сонет-байку. Все частіше з'являються вінки сонетів.

У сонетарстві, як і у всякому іншому виробництві, не обійтись без накладних витрат, зумовлених труднощами росту. Головне не це.

Головне те, що радянська багатомовна література досягла такого високого розвитку, що їй підвладні всі найскладніші жанри і форми, вироблені людством упродовж тисячоліть.

Спільність історичної долі радянських народів, політичних, економічних і культурних інтересів породила і спільність творчого методу усієї радянської літератури — методу соціалістичного реалізму, який не тільки не обмежує творчих можливостей письменників, а, навпаки, спонукає їх до постійного шукання нових форм і жанрів, до постійного оновлення і збагачення виражальних засобів свого мистецтва, посилення його впливу на читача та слухача.

Радянський літературний процес дає багато переконливих прикладів того, як в одній національній культурі плідно засвоюються і розвиваються традиції братніх культур, стають «своїми» раніше не характерні або й зовсім

---

¹ Степан Крижанівський, *Формула щастя*, К., «Радянський письменник», 1970, с. 108.

не знані жанри та форми. Це яскраво простежується, зокрема, на історії засвоєння форми сонета різними національними літературами. Якщо в Росії, Молдавії, Білорусії, республіках Прибалтики і Закавказзя сонет має порівняно давні традиції і укоренився вже досить міцно, то в багатьох, переважно млодописьменних літературах, його історія починається тільки в наші дні. Завдяки прикладу й благотворному впливу братніх літератур, передусім літератури великого російського народу, в останні роки з'явилися сонети туркменські, каракалпацькі, карачаївські, кабардинські, балкарські, аварські та і

Українське сонетарство — одне з найрозвиненіших і найбагатших у Союзі. Працюючи над засвоєнням і розвитком старовинної форми сонета, українські майстри слова збагачують тим самим усю радянську багатонаціональну літературу.

Прекрасна сонетна Ленініана, високохудожні твори, присвячені уславленню рідної Вітчизни, великого радянського народу, мудрої Комуністичної партії, сонети, що розкривають найпотаємніші душевні глибини наших сучасників і стають гострою зброєю в боротьбі за мир і прогрес, за щасливе майбутнє усього людства, довели боездатність і молодість випробуваної віками форми, яка, за словами Йоганнеса Бехера, стала однією з основних форм поезії.

Велику і славу історію має сонет. Народившись у Сіцилії в далекому середньовіччі, пройшов він через країни і століття, щоб знайти нову батьківщину на нашій вільній квітучій землі. Мінатимуть віки, мінатимуться люди, з'являтимуться все нові й нові мистецькі форми, але й там десь, у далекому комуністичному майбутньому, «над оновленням, щасливим світом, над збратаними, чистими людьми» весняними вітрами шумітимуть над планетою «живі, грізні, огромні сонети».

Анатолій Добрянський

ДОЖОВТНЕВИЙ
СОНЕТ

МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ

ДО ***

Мисль піднебесну двигчи в самім собі,
Душу в природи безвісти занести,
Гадкою крепков тьми світа розмести,
Життя кончини подружити обі;

Глянути мирно, що ся діє в гробі,
К радощам вдати, істинним ся взнести.
Радость з тугою влад миленький сплести,
Милость сосвітну пригорнути к собі;

Кто вміє, хто вдаст?—Ум сильний, високий,
Ум, що го вічна доброта повила,
Ум, що го красна природа зростила,

Ум, яких мало, хотя й світ широкий,
Душа, що в грудях твоїх ся з'явила,
Що мене знова з світом подружила.

(1833)

СУМРАК ВЕЧЕРНІЙ

Сонце ясне померкло, світ пільма насила,
Вшир і вздовж доокола сум ся розлягає,
Чагарами густими тьма вовків завила,
Над тином опустілим галок гамор грає.

Там нещасен думаю тяжко, мов могила
Серед степу опівніч сумненько думає.
Згадка в душі печальній тужно згомотіла,
Бо сплинули радощі, як Дністер спливає!

Нависло ясне небо чорними хмарами,
Тяжкими густі бори склонились тугами,
Зойкнули дуброви, і ліси застогнали.

Весело ми з тов гудьбов та з тими лісами,
Мило ми з буйним вітром, з блудними марами,
Студена тая доля к серденьку припала.

(До 1836)

МИКОЛА УСТИЯНОВИЧ

ПОБРАТИМОВІ
В ДЕНЬ ІМЕНІ ЄГО

Друже сердечний, красенький соколе!
Ти соловієм з руського серденька,
Як о дитині любящая ненька,
О руськім щастю плачеш і недоли.

Ти гаї наші, ріки, гори, доли
Будиш з немочі, даєш їм оченька,
Даєш їм голос, гарнії личенька
І нас думати з ними вчиш поволи.

О Маркіяне! Коби ти весною
В силі, здоров'ї зацвів побратимам,
Щоби ми довго тішились тобою!

Щоби ти довго, соловію красний,
З душі руської співав руським сиnam
І о нас з гадков подумав си щасний!

1836

АМВРОСІЙ МЕТЛИНСЬКИЙ

БАНДУРА

Ієремії Галуці

Кому, як не тобі, рідокоханку,
Отсю виспівував би я співанку?

Та чи ви вже, братця, не чували
Про старого козака-співаку?
Вспомянім лиш його йому ж в дяку!
Бо вже які й чули, позабували...

Про гетьмана чи про гайдамаку
Дід заспіває, в бандуру заграє,—
Плаче бандура, мов оживає:
Жаль візьме дитину, візьме і бурлаку!

Його бандура, схоче він, завне,
Його бандура й вороном закряче,
Мов та дитина, жалібно плаче...

Сльози поллються, серденько ниє,
Де ж ти дівався, та старий співаче?
Ой заспівай нам про життя козаче!

(1839)

ЮРІЙ ФЕДЬКОВИЧ

ДО РУСЬКОГО БОЯНСТВА

До вашого престолу, віщуни, приходжу,
Три рази по три рази вам ся поклонити,
Три рази по три рази волі в вас просити,
Почувши в моїх грудях пісні силу божу.

Тож думну мою скраню вам під ноги ложу:
Веліте віщі руки на ту скрань вложити,
А будуть срібні струни на шездарі жити,
А в світлім вашім крузі также стати зможу.

І буду вам співати, що Підгір'є діє,
Як тамки сонце світить, як там місяць гріє,
Як тамки раз бувало, як колись там буде;

І буду вам співати, як живуть там люде,
Як там флюяра грає, як трембіта тужить,
Як там ся щастє, доля, слава,
радість дружитьь.

(До 1862)

В ЦЕРКВІ

Сумно, тихо в божім дому, в сумраці все тоне,
Лиш священник старесенький в книжці щось читає,
А там свічка одинока в попіл догорає,
А зо стін ся позирають золоті ікони.

А на плиті на студений,— чо ж ми око тоне? —
Молод жовняр в домовині мертвий спочиває;
Ні сестричка не голосить, ненька не вміває,
Лиш там свічка воском плаче, а за нею ікони.

А священник вийшов з книжков, над мерцем
голосить,
І послідне цілобзане сиротині просить,
Но ніхто го не цілує і — ніхто не буде.

Прибивають чорне віко, свічка спала, кліє...
Ні сестричка не голосить, ненечка не мліє,
Вшак то жовняр, сиротина,— хто тужити буде?

(До 1862)

ІВАН ФРАНКО

ВОЛЬНІ СОНЕТИ

I

Сонети — се раби. У форми пута
Свобідна думка в них тремтить закута,
Примірена, як міряють рекрута,
І в уніформ так, як рекрут, упхнута.

Сонети — се пани. В них мисль відроду
Приглушено для форм; вони вигоду,
Пожиток кинуть, щоб ловити моду:
Се гарний цвіт, що не приносить плоду.

Раби й пани! Екстремі ся стрічають,
Несмілі ще їх погляди, їх речі,
Бо свої сили ще раби не знають.

«Простуйся! В ряд!»

Хлоп в хлопа, плечі в плечі
Гнеть стануть свідомі одної мети,
Живі, грізні, огромнії сонети...

1880

II

«Чого ти, хлопе, вбравсь у стрій лицарський,
Немов боїшся насміху і сварки?
Чого важкий свій молот каменярський
Міняеш на тонкий різець Петрарки?»

«Замість валити панський гнів і царський,
Ти скрився в поетичні закамарки!
Гіркий, та нешкідний удар писарський,
Мов полинівки чарка у шинкарки».

«Ні, я не кинув каменярський молот,
Усе він в моїй, хоч слабій, долоні,
Його не вирве насміх ані колот.

«І як невпинно він о камінь дзвонить,
Каміння грюк в душі мені лунає,
З душі ж луна та співом виринає».

1881

III. КОТЛЯРЕВСЬКИЙ

Орел могучий на вершку сніжному
Сидів і оком вздовж і вшир гонив,
Втім, схопився і по снігу мілкому
Крилом ударив і в лазур поплив.

Та грудю снігу він крилом відбив,
І вниз вона по склоні кам'яному
Котиться стала — час малий проплив,
І вниз ревла лавина дужче грому.

Так Котляревський у щасливий час
Українським словом розпочав співати,
І спів той виглядав на жарт не раз.

Та був у нім завдаток сил багатий,
І огник, ним засвічений, не згас,
А розгорівсь, щоб всіх нас ogrівати.

1873

IV. НАРОДНА ПІСНЯ

Глянь на криницю тиху, що із стін могили
Серед степу сльозою тихою журчить:
В ній, мов в свічаді, личко місяця блищить,
І промінь миєсь в срібній хвили.

На дні її щось б'ється, мов таємні жили...
Той рух живий ніколи не бажа спочить,
Вода її пречиста тисячі живить
Дітей весни, що густо вкруг її обсіли.

Криниця та з живою, чистою водою —
То творчий дух народа, а хоч в сум повитий,
Співа до серця серцем, мовою живою.

Як початок криниці нам на все закритий,
Так пісня та з джерел таємних ллєсь сльозою
Щоб серце наше чистим жаром запалити.

1873

V

Незрячі голови наш вік кленуть,
В котрім, говорять, перед правом сила,
А чесній думці перетяті крила,
А правду й волю як звіра женуть.

Та що ж то — право? Право — се лиш сила,
А сила — право, се закон природи.
В життю лиш сила ломить перешкоди,
До лету вгору розпускає крила.

Та що ж се — сила? Лиш п'ястук та зброя?
А серця вашого огонь святий,
А думка, що світи нові будеє,

А волі вашої залізні крила,
А переконань, правди блиск яркий —
Чи ж се не також непропаща сила?

1880

VI

Жіноче серце! Чи ти лід студений,
Чи запашний, чудовий цвіт весни?
Чи світло місяця? Огонь страшений,
Що нищить все? Чи ти, як тихі сні

Невинності? Чи як той стяг воєнний,
Що до побіди кличе? Чи терни,
Чи рожі плодиш? Ангел ти надземний
Чи демон лютий з пекла глибини?

Чим б'єшся ти? Яка твоя любов?
В що віриш? Чим живеш? Чого бажаєш?
В чім змінне ти, а в чім постійне? Мов!

Ти океан: маниш і потопляєш,
Ти рай — добутий за ціну оков.
Ти літо: грієш враз і громом убиваєш.

1875

VII

Вам страшно тої огняної хвилі,
Коли з мільйонів серць, мов божий грім,
Закута правда бухне і застиглі
Шкарлющі світа розірве на нім?

Ви боїтесь, щоби криваві хвилі
Не потекли і не підмили дім
Блискучої освіти, не змулили
Швидкого поступу думок зовсім?

Не бійтеся! В кривавих хвиль навалі
Не згине думка, правда і добро,
Лиш краще, ширше розів'ється далі.

Не бійтеся! Не людськості ядро
Та буря зломить, а суху лушпину —
Ядро ж живеє розростесь без впину.

1880

VIII

В снах юності так сквапно ми шукаєм
Пряких стежок і молодим умом
Так просто, гарно вік свій укладаєм,
Так чесно, сміло боремось зо злом...

А втім, в життя, мов в п'яних стиск, вступаєм:
Сей відси штовхне, відти той часом;
Сяк-так в'ємось, удари обминаєм,
Ба й других пхнем самі набік плечом.

Оглянемось — і де наш замір дівся!
Жизнь наша, наче манівці, блудна,—
Ще щастя, сли вокруг ти не вертівся.

Будь мов та хвиля! Хоч грізна й мутна,
Та де вал верг і — там по ній осівся
Осад новий; живий — земля плідна.

1880

ІХ

Як те залізо з силою дивною,
Що другеє залізо тягне к собі
І магнетизмом звесь, не в супокою
Зціпляєсь, але в ненастанній пробі,

А як його безділля вкриє ржою,
Під ржою й сила гине, мов у гробі,—
От так і серце, що, грижі стрілою
Прошиблене, само з'їдаєсь в собі.

Лиш праця ржу зотре, що грудь з'їдає,
Чуття живе, неткнуте заховає,
Непросихаючу нору живить.

Лиш в праці мужа виробляєсь сила,
Лиш праця світ таким, як є, створила.
Лиш в праці варто і для праці жить.

1880

ХІ. СІКСТИНСЬКА МАДОННА

Хто смів сказать, що не богиня ти?
Де той безбожник, що без серця дрожі
В твоє лице небесне глянуть може,
Неткнутий блиском твої краси?

Так, ти богиня! Мати, райська роже,
О глянь на мене з свої висоти!
Бач, я, що в небесах не міг найти
Богів — перед тобою клонюсь тоже.

О бозі, духах мож ся сумнівати
І небо, й пекло казкою вважати,
Та ти й краса твоя — не казка, ні!

І час прийде, коли весь світ покине
Богів і духів, лиш тебе, богине,
Чтить буде вічно — тут, на полотні.

1881

XII

Ось спить дитя, невинний ангел чистий.
Смієсь у сні — се ангел з ним іграє...
Сплакне у сні — се ангел, в облак мглистий
Розплившись, манить його й щезає.

І сон оцей нестертий, віковистий
В душі його по собі слід лишає:
З дитячих снів той ангел променистий
Раз в раз бажання, тугу в нім збуджає.

Рвесь молодець від батька і від мами
Чогось шукати десь в чужій чужині,
А ангел з далі кличе: «Д'міні! Д'міні!»

Любві, надії він спішить стежками,
Там плід здобуде, тут лиш квіти зв'ялі,
А ангел з далі кличе: «Далі! Далі!»

12 апр. 1884 р.

ХІІІ. ПІСНЯ БУДУЩИНИ

Знов час прийде, коли з погорди пилу
Ти отрясешся й ясною зізвдою
Засяеш людям, і підуть з тобою,
Серця твою почують давню силу.

Знов час прийде, до найтяжчого бою,
Останнього, за правду й волю милу
Ти поведеш народи і прогнилу
Стару будову розвалиш собою.

І над обновленим, щасливим світом,
Над збратаними, чистими людьми
Ти зацвітеш новим, пречудним цвітом.

Прийде той час! Істотою цілою
Ми чуем хід його поза собою,
Та доживем його — не ми... не ми!

1880

XIV

Досить, досить слова до слів складати,
Під формою блискучою, гладкою,
Мов хробака під гарною лускою,
Пекучий біль і сльози укривати!

Лікар іде! Не час тепер ховати
Поганих струпів. Смілою рукою
Розкрити їх треба, мимо встиду й болю
Всю гниль нещадно з тіла виривати.

Час показати, що людськість мужем стала.
Дитинячих іграшок відреклась,
Своє важке призначення пізнала;

Що снігова метіль вже унялась,
Безцільних поривів пора пропала,
Розумних діл пора розпочалась.

11 апр. 1880

XV

Ні, не любив на світі я нікого
Так, як живому слід живих любить,
Щоб, не зрікаючись себе самого,
Ввійти в другого душу, переймить

Його думки, його бажанням жить,
Не думавши добро творить із того,
І так, незаметно зовсім для нього,
Вести його, де вища ціль манить.

Відразу бути паном і слугою,
Зректись себе і бути самим собою —
От так любить ніколи я не вмів.

Чи самолюбства в мні замного стало,
Чи творчих сил живих було замало?
Чи шлях життя мене фальшиво вів?

2 окт. 1889

XVII

Колись в сонетах Данте і Петрарка,
Шекспір і Спенсер красоту співали,
В майстерну форму, мов різьблена чарка,
Свою любов, мов шум-вино, вливали.

Ту чарку німці в меч перекували,
Коли знялась патріотична сварка;
«Панцирний»¹ їх сонет, як капрал, гарка,
Лиш краску крові любить і блиск стали.

!
Нам, хліборобам, що з мечем почати?
Прийдесь нову зробити перекову,
Патріотичний меч перекувати

На плуг — обліг будущини орати,
На серп, щоб жито жать, життя основу.
На вили — чистить стайню Авгіову.

24 сент. 1889 р.

---

¹ Мова тут про звісні в німецькій літературі
«Geharnischte Sonette» Фр. Рюккерта.

ІЗ ТЮРЕМНИХ СОНЕТІВ

I

Се дім плачу, і смутку, і зітхання,
Гніздо грижі, і зопсуття, і муки!
Хто тут ввійшов, зціпи і зуби, й руки,
Спини думки, і речі, і бажання!

Кукіль тут полють з жита, видається,
Та рівночасно свіжий засівають;
По параграфам правду виміряють,
Але неправда і без міри лється.

Тут стережуть основ, але основу
Усіх основ — людського серця мову,
І волю, й мисль зневажують, як дрантє.

Ви, що, попавши в западню ту, хтіли
Найти в ній людський смисл і людські ціли —
Lasciate ogni speranza ¹, — мовив Данте.

10 сент. 1889 р.

---

¹ Покиньте всю надію.

VII

Вже ніч. Поснули в казні всі, хрупуть,
І пільма налягла. Лиш візитирка
Підсліпуватим своїм оком зирка,
Немов моргає злобно: «Ось ви тут!»

Десь на завісах скригнула кватирка,
Плюскоче дощ, і грубі краплі б'ють
О ринву,— ринва так жалібно дирка
О мур, мов хоче вирватися з пут.

Та ні, не вирвешся! Залізні гаки
Держать тебе, дозорці, як собаки,
Пильнують, ходять шельвах під вікном.

Не вирвешся! І глухне зойк розпуки,
В тяжкій знесилі опадають руки...
Заснуть, заснуть, хоч би мертвецьким сном!

17 сент. 1889

XXV. ПІСНЯ АРЕШТАНТСЬКА

«Хто любить місяць, я без сонця в'яну,
В тюрмі про волю вже й не нагадаю!
Сиджу й клену свою судьбу погану,
Тих вороженьків, що з-за них страждаю.

«До суду кличуть, бач, до протоколу.
Суддя мій лютий став грозить киями...
«Скажи всю правду, то підеш на волю!»
Я визнав правду — і пішов в кайдани.

«Читають декрет. Стали батько й мати,
Плачуть, не сміють і руки подати...
«Бач, синку, де непослух той доводить!»

«Господар в путах, в бурій куртці ходить,
В довбанці вбутий, стрижене волосся,
В полі ж пшениця сиплеться з колосся».

20 сент. 1889

XXX

І говорила перша: «Я любов,
Життя людського сонце невечерне.
Як соняшник за сонцем, так за мнов
Най раз на все твоє ся серце зверне.

«І світ, і люди — всі перед тобов
Являться будуть світлим боком: скверне,
Погане, зле — лиш з наслуху, немов
Крізь сито тільки будеш знать. Оберне

«Мій дар до тебе щирих серць багато,
І від найліпших, найчесніших твого
Віку — добра й любови зазнаєш много.

«Тож хорони, дитя, сей дар мій свято!
Любов людей, мов хліб той до засіка,
Громадь і степенуй в любов до чоловіка!»

18 сент. 1889

XXXI

І говорила друга: «Я ненависть,
Любви сестра й товариш невідступний.
Ненавиджу я все, що звесь лукавість,
І кривда, й лад нелюдський та підкупний.

«Ненавиджу я всю тоту неправість,
Що чоловіка пха на путь непутний,
Що плодить в душах підлість, брехні, зависть,
Крутіж отой могучий, каламутний.

«Не в серці людським зло! А зла основа —
Се глупота й тота міцна будова,
Що здвигнена людьми і їх же губить.

«Се зло й тобі прожре до кості тіло,
Щоб ти зненавидів його і бивсь з ним сміло.
Хто з злом не боресь, той людей не любить!»

18 сент. 1889

З РІЗНИХ ЦИКЛІВ І ЗБІРОК

* * *

Я буду жити, бо я хочу жити!
Не шадячи ні трудів, ані поту
При ділі, що наш вік бересь вершити,
Найду й свою я тихую роботу.

З орлами я не думаю дружити,
Та я опрусь гниючому болоту;
Щоб через нього й другим шлях мостити —
На те віддам свій труд, свою охоту.

А як часом моя послабне сила,
І серце в груді біль зціпить пекучий,
І людська злість зморозить кров у жилах,

То човник мя перенесе летючий —
Твоя любов підніме мя на крилах,
Аж поки вал не зломиться ревучий.

1880

* * *

Так, ти одна моя правдивая любов,
Та, що не суджено в життю їй вдовольнитися;
Ти найтайніший той порив, що бурить кров,
Підносить грудь, та ба —
ніколи не сповниться.

Ти той найкращий спів,
що в час вітхнення сниться,
Та ще ніколи слів для себе не знайшов;
Ти славний подвиг той, що я б на нього йшов,
Коб віра сильная й могучая десниця.

Як згублену любов, несповнене бажання,
Невиспіваний спів, геройське поривання,
Як все найвищеє, чим душу я кормлю,

Як той огонь, що враз і гріє, й пожирає,
Як смерть, що забива й від мук ослобоняє,—
Отак, красавице, і я тебе люблю.

(1886—1893)

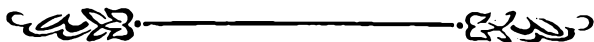
* * *

Я згадую минулеє життя
Спокійно, та без радості, без туги:
Одно із нього виніс я чуття,
Що я не був у нім щасливий, други.

Багато праці, і турбот, і скрут,
Та не було вдоволення, утіхи;
Мов віл в ярмі, я чув на собі прут
І тяг — чужого скарбу повні міхи.

Хоч не згасав ніколи огник мій,
Та полум'ям не бухав, більш димився,
А замість світла сипав іскор рій.

Хоч ненастанно стяг мій з вітром бився,
Та не високо плів в руці слабій,
І хоч я жив, то все ж я не нажився.

БОРИС ГРІНЧЕНКО

ІЗ «ВЕСНЯНИХ СОНЕТІВ»

I

Весна іде! В повітрі молодому
Далекий крик мандрівних журавлів
Вже розітнувсь: ключем вони додому
У рідний край летять з чужих країв.

Весна іде! Веснянки задзвеніли,
Лунає спів по луках і гаях —
Мов устають нові могутні сили
В людських серцях, придавлених серцях.

І в грудях знов солодкії бажання,
І в грудях знов устали поривання,
І встала знов надія молода.

О весно, йди! всі ждуть тебе, кохана:
І небо жде, і жде земля приспана,
І ліс, і степ, і скована вода.

V

Вона співа, що згинули морози,
Що сонце вже засяло в небесах,
Щоб висушить усі блискучі сльози,
Що ще тремтять на травах і квітках.

Воно зійшло і сльози розтопило,
І в мене теж немає сліз гірких,
Бо сонце й їх ласкаво обсушило
І перед їм у серці біль затих.

І про одно я сонце ще благаю:
Ой, обсуши ти сльози всі до краю
Усім смутним на всій землі смутній:

Щоб піднялись затоптанії сили
І щоб весні всі душу відчинили,
Життям новим щоб жить могли у їй!

XIV

Та де вона? Невже її не мати?
А вітер знов неначе повіяв —
«Гей-гей, воли, не гайтеся орати!»
Далекий згук за вітром долинув.

Це там орач оре велику ниву
Серед твердих незайманих степів
І заклики на працю неліниву —
Я в тих словах одмову зрозумів.

Так, се вона, відмова на питання!
Зникають геть зневіра та вагання,
Що душу всю вже змучили украй.

Одмова тут — і проста, й зрозуміла:
Працюй, борись, аж поки буде сила,
І всіх людей до праці закликай!

1888

УЛЯНА КРАВЧЕНКО

МЕНІ НЕ ЖАЛЬ

I

Мені не жаль, що горе все стрічаю;
Я з горя знаю людських сліз ціну.
Мені не жаль, що долю навісну
Братів, сестер із досвіду вже знаю.

Блукаючи по світу, я стрічаю
Мій люд нещасний, без кута, без сну,
Голодний, в сіть опутаний міцну,
В роботі поневольній, в тьмі без краю.

Як чую те його глухе ридання,
Свій смуток зрівнюю з його журою, —
То чим моя жура, моє скитання?

Краплина в морі, не видна для ока...
Кров з серця б'є до голови жарою,
Протест знімається вгору високо.

II

Мені не жалко! Я з терпіння, болю
Нову користь, нових добуду сил!
Вони мені, що вітер для вітрил,
Як жар, що в сталь тверду гартує волю.

Проходячи крізь біль, журбу, недолю,
Стрясаю звільна самолюбства пил,
І з ширшим розмахом духовних крил
Всіх обіймаю, що терплять неволю.

Печаль мене з усіми споріднила,
Що в ланцюгах марнують цвіт надій.
На те терплю я, щоб сю чернь любила,

За них боролася, в біді живучи,
Ім голосила розмах світлих мрій,
В побіду їхню вірила блискучу.

Руденка, 1886 р.

ЗАМНОГО

I

Коли їх бачу, легких, мов з піни,
Як у життю лиш ловлять чар-вразіння,
Окрім нудьги, не знають більш терпіння,
Любові ситі, ситі втіх вони;

Коли їх бачу в сяєві весни,
У шовках, в блиску жемчугів проміння,
І як вино їм додає натхіння,
А їх життя пливе, мов дивні сни;

Як поверх западні життя гуляють,
Мов той метелик в блисках золотих,
Як соромливо очі закривають

На вид розвалин, бур і хмар тяжких,
Коли їх бачу, — думи налітають:
Замного скарбів має світ для них!

II

Коли їх бачу, як живуть в журбі, —
За дрібняки в ярмо себе впрягають,
Як одні одним працю видирають,
Щоб з голоду не вмерти в боротьбі,

Як труд свій в кожній продають добі,
Чим, де, як завтра жити? — не вгадають,
Як рідного кубла, кутка не мають,
Де б після трудів віддихнуть собі;

І бачу, як дівча в безпуття йде,
Як сорому клейном клейнять дитя,
В лахмітті мати безталанна мре,

То з болю й сорому дрожить душа
І перед божий суд жалобу шле:
Замного сліз, журби! Замного зла!

III

Мов рана, думка ся мене болить:
Замного щастя і нужди замного!
Замного тіні й блиску світляного!
Замного сміху й сліз кругом тремтить.

Життя одному квітням все маїть,
А терням преться до грудей другого:
Вражди й любові, доброго і злого,
Красок і хмар — замного має світ.

Замного шовку, парчі й скарбів сяє,
Замного носить наготи земля,
І поділ той страшний чимраз ширшає.

Куди ж це нас несе та течія?
Знести «замного», що нас розділяє,
О людськосте, чи ж це не ціль твоя?!

IV

Спокою, щастя між людьми немає,
Чи ж мусять плисти сліз кривавих ріки?
На людське горе не знайдуться ліки?
Таж людське серце много не бажає...

Тут сей голодний хліба лиш благає;
Там плач учуєш сироти-каліки,
Що хоче тільки захисту, опіки...
Невіжа зір за світлом повертає.

Неволений свободи хоче, волі...
Розлуки — жінка від «лихої долі»...
А мати-покритка? Із горя гине,

Клене... бо мусить відректись дитини...
Благання, сльози, стони йдуть до неба.
А так немного бідним людям треба...

Руденка, 1886 р.

ВОЛОДИМИР САМІЙЛЕНКО

ПРИВІТ БУКОВИНІ

Привіт тобі, зелена Буковино,
Твоїм хорошим горам і гаям;
Твоїм одважним, дорогим синам!
Привіт тобі, вродлива країно!

Привіт тобі! Нехай твоїм хатам
Засяє сонце; щасная година
Нехай окриє їх, і в вік єдина
Лиш істина нехай панує там.

Нехай в борні за поступ, за свободу
Любов твоїх синів тебе веде,
Вона зламає всяку перешкоду.

І світло те, що блима де-не-де,
Освітить правий шлях твого народу,
А темрява навіки пропаде.

СОНЕТИ

I

Я не Петрарка — ти ж нова Лаура,
Ти, може, краща, ніж вона була,
Ти грації сама ще додала
До чарів, що дала тобі натура.

Куди б ти тільки в хату не ввійшла,
Зникає всім із чола тінь похмура,
Яснішає душа, смутна й понура,
Йде геть журба, що душу облягла.

Так сонцю після хмарної години,
Коли на землю кине промінь свій, —
Радіють люди й звірі, а рослини

З'являються в барвистості новій.
Мое ти сонце! Як і в сі хвилини,
Світи повік мені в путі моїй.

II

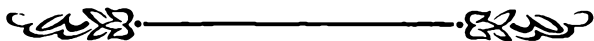
Коли б твоєї вроди не хвалила
Моя невдатна Муза, то з того
Для образу чарівного твого
Моя недбалість слави б не зменшила.

Нехай би навіть людськість онімїла
І слова не могла сказать свого,
Твого ім'я доволі одного,
Щоб зараз же тебе пізнав люд! Мила

І гарна ти, що й кращої нема,
І між людьми ласкавіша всіма.
Нехай же буду я твоїм поетом:

Я з Музою — зберем ми сили всі
І впевним люд ми лагідним сонетом,
Що вмієм віддавати честь красі!

[1885—1906]

ТИМОФІЙ БОРДУЛЯК

ОСІННІЙ СОНЕТ

На зиму в вирій журавлі летіли:
Їх крик тужливий в воздуху лунав,
Їх ключ могучий все наперед гнав, —
Одному лиш та крилонька омліли...

І впав нещасний ключолет без сили,
З роздертим серцем на ріллі конав, —
Надармо вгору очі він звертав —
Його братів вже білі хмари крили...

Так людський дух все вперед поступає,
З чолом піднесеним він звізд сягає,
А се єму і в думці не лежить,

Що десь там в світі нарід одинокий,
Погружений у сон тяжкий, глибокий,
Не в силі крил до лету розпустить.

1890

ЛІС

Чогось-то ліс дрімучий не шумить
Та не трясе буйною головою...
Повитий сірою, мов дим, імлою,
В тяжкій задумі темний ліс стоїть...

Я рад би знати, що єго болить...
Чому він так пригноблений журбою?..
Чи се він тужить за яром-весною,
Чи, може, інший біль його палить?..

Гей, зашуми, заграй, сосновий боре!
Та розкажи свій жаль, тяжкеє горе...
Мовчить, сердега, темний ліс, дримає...

А в лісі тисяча сокир іскриться,
На землю тисяча дерев валиться
Й веселих тисяча пісень лунає..

1891

ОСИП МАКОВЕИ

* * *

Я вам не завидую, духом бідні,
Що ви живете тихо, без мети,
Що ви, хоч на землі з людей послідні,
Будете перші по своїй смерти.

Мені не жаль, що щастя ви не гідні,
Котре в марницях вмієте найти,
Що ви, хотя безумним скотам рідні,
Так бережете п'ятьми дурноти.

Та жаль мені тих мучеників гадки,
Що ради вас за світлом правди йдуть,
Своє життя на жертвенник кладуть,

Щоб мали ви і щастя, і достатки;
Самі ж, як метеори, в тьму падуть,
Не певні, чи згадають їх нащадки.

1894

МИКОЛА ЧЕРНЯВСЬКИЙ

УКРАЇНІ

I

Я не кохав ще анікого
Всім палом духу молодого,
Вінків нікому не сплітав,
Пісень нікому не співав,—

Як ранком дня мого сумного
Серед простору степового
З його квіток, пахучих трав
Тобі вінка я заплітав.

Я окропив його росою —
Сльозами ночі весняної
В німій безмежності степів —

І вплів несмілою рукою,
Мов стрічку, музи молоді
До його перший тихий спів.

III

Недовгий вік мій в цій країні,
Спливе він хвиля по хвилині.
Але, як вмру, то лиш тоді
Замовкнуть струни золоті.

Замовкнуть в темній домовині —
Коли чуття всі скороплинні,
Усе, що маємо в житті,
Згорить, потоне в забутті.

Убогий син твій безталанний,
І других скарбів він не зна,
Як тільки пісня голосна.

І в їй — в порфірі злототканій —
Красуне горда, мовчазна,
Пишати будеш ти одна!..

1890

З ЦИКЛУ
«ДОНЕЦЬКІ СОНЕТИ»

* * *

Я бачу знов вас, рідні гори!
Внизу Донець в лісах блищить,
В своїм одвічному уборі,
Байдак під кручею шумить.

Весь вік з водою він у спорі,
Все пінить хвилю і тремтить...
А тій, блискучій, що за горе —
Сплеснула й геть собі біжить,

Все та ж картина незабута...
Прийми мене, мій рідний край,
Журбою знов душа окута,

Розбите серце знов украй!..
Прийми мене, — і чорна смута
Моя розвіється нехай!..

(1889)

ЛЕСЯ УКРАЇНКА

СІМ СТРУН

ФА. СОНЕТ

Фантазіє! Ти — сило чарівна,
Що збудувала світ в порожньому просторі,
Вложила почуття в байдужий промінь зорі,
Збудила мертвих з вічного їх сна,

Мету вказала буйній хвилі в морі,—
До тебе обертаюсь я сумна:
Скажи мені, фантазіє дивна,
Як допомгти в безмірнім людським горі?

Як світ новий з старого збудувати?
Як научить байдужих почувати?
Як розбудити розум, що заснув?

Як час вернуть, що марне проминув?
Як певною мету вказати розпачливим?
Фантазіє! Порадь, як жити нещасливим!

1890

СОНЕТИ

I

Натура гине — вся в оздобах, в злоті,—
Останній усміх ясний посила
І краскою непевною пала,
Немов конаюча вродливиця в сухоті.

Недавно ще була вона в турботі,
Жила і сльози буйнії лила.
Тепер останнії дарунки роздала
І тихо умира... кінець її роботи!

Спокійно умира і листом покриває
Росинки білії, ті сльози самотні
Від сонця ясного і від людей ховає.

Натура лле ті сльози таємні,
Того, що хутко ляже в смертнім сні
В холодній, білій сніговій труні.

4 листопада 1890

II

Дивлюся я на смерть природи, і благаання
Я посилаю доленьці своїй,
Щоб і мені дала кінець такий,
Щоб я була спокійна в час конання.

Ніхто щоб не почув тоді мого ридання.
Та й по мені не мають сльози лить,—
Сама в собі я буду жаль носити,
О доленько моя, сповни моє бажання!

І так наш світ повитий горем та журбою,
Нехай ніхто не плаче по мені,
Нехай не засмучу нікого я собою.

Нехай побачу я в смутні для мене дні
Утіху ширую та усміхи ясні.
Темноти й смутку досить і в труні.

4 листопада 1890

КРИМСЬКІ СПОГАДИ

ІХ. БАХЧИСАРАЙ

Мов зачарований, стоїть Бахчисарай.
Шле місяць з неба промені золотисті,
Блищать, мов срібні, білі стіни в місті,
Спить ціле місто, мов заклятий край.

Скрізь мінарети й дерева сріблисті
Мов стережуть сей тихий сонний рай;
У темряві та в винограднім листі
Таємно плеще тихий водограй.

Повітря дише чарівним спокоєм,
Над сонним містом легкокрилим роєм
Витають красні мрії, давні сни.

І верховіттям тонкії тополі
Кивають стиха, шепотять поволі,
Про давні часи згадують вони...

1891

Х. БАХЧИСАРАЙСЬКИЙ ДВОРЕЦЬ

Хоч не зруйнована — руїна ся будова,
З усіх кутків тут пустка вигляда.
Здається, тільки що промчалась тут біда,
Мов хуртовина грізна, раптова.

Тут водограїв ледве чутна мова,—
Журливо, тихо гомонить вода,—
Немов сльозами, краплями спада;
Себе оплакує оселя ся чудова.

Стоять з гарему звалища сумні,
Садок і башта; тут в колишні дні
Вродливі бранки вроду марнували.

Колись тут сила і неволя панували,
Та сила зникла, все лежить в руїні,—
Неволя й досі править в сій країні!

1891

ВЕСНА В ЄГИПТІ

II. ДИХАННЯ ПУСТИНИ

Пустиня дише. Рівний подих, вільний,
Гарячий він, та чистий, мов святий.
Пісок лежить без руху золотий,
Так, як лишив його хамсин свавільний.

Фелах працює мовчки, тихий, пильний,
Будує дім, — там житиме пустий
Летючий рій мандрівців і густий
Зросте навколо сад — фелах всесильний,

Оази робить він серед пустині,
Лиш не для себе... Он уже він пише
Бігунчик на піддашші... Поколише

Гарячий вітер одіж на людині,
Обсушить піт... і далі по рівнині
Пролине... ще і ще... Пустиня дише.

5 квітня 1910

МИКОЛА ВОРОНИЙ

НА БЕРЕЗІ МОРЯ

На березі моря сидів я самотно.
Все крила навколо вечірня півтьма.
Намучене серце не билось турботно,
Заснула, здавалось, і думка сама.
Помалу за хвилями хвилі котились,
Одна, здоганяючи другу, росли
І лавою грізно до берега йшли
І з бурхотом в скелі стрімчастії бились.
Ті хвилі морські нагадали мені
Змагання юнацькі за мрії ясні —
Об скелі життя їх розбилось чимало...
І серденько стиснулось в грудях моїх:
Воно-бо зазнало тих бур життьових
І бурхоту моря тепер спочувало.

Анапа, 1895 р.

Р АДЯНСЬКИЙ СОНЕТ

ПАВЛО ТИЧИНА

Я ЗНАЮ

Я знаю: вас не раз ще прокленуть
нові співці, нова краса-голота —
за те, що з рідного свого болота
не зразу вийшли ви на вольну путь.

Спитають вас, до суду поведуть:
ви прославляли *лінь*, а де ж *робота*?
Чого замість човна пускали плота,
жахуючись того, що зветься Суть?

Так годі спать! виходьте на дорогу!
Людині гімн, Людині, а не богу!
Майбутньому всю душу — славний дар!

Горіть! Дивіться сонцю просто в вічі!
Бо стогне світ од «геніїв»-нездар.
І жить самі не будете ви двічі...

1919

В ХАРАКСІ

Вже світ. З постелі встав я. Санаторій
ще спить кругом. Лиш смарагдовий сад
пташок збудив, що снів своїх, історій
ніяк не ущебечуть. Ранку рад,

садовник кишку тягне: він струмками
між листям шумко шелестить. Гора
Ай-Петрі рожевіє. Ніжні плями
й на сході теж,— проміння б'є. Пора!

І я до моря йду. І мов неволюсь —
затримуюсь. Бо щось в мені дзвенить
ще звечора! А що — чолом начолоюсь —

не знаю й сам. Аж тут вгорі умить
аероплан. Згадав! Це ж наші полюс
перелетіли! Полюс! Сонце! Жить!

Липень, 1937

МАКСИМ РИЛЬСЬКИЙ

СІЛЬСЬКИЙ СОНЕТ

(З зимових спогадів про літо)

Хвилюється широкий лан зелений,
Волошки, ніби сині зіроньки, блищать,
На тонких стеблах капельки студені
Минулого дощу веселчасто горять.

І дівчина, обсипана квітками,
Іде, немов пливе лебедонька в воді,
І грають променистими огнями,
Неначе квіти, світлі очі молоді.

Вони до мене так привітно сяють,
Що в серці стиха струни золоті дрижать,
І знов пісні мої пливуть, лунають.

А там, в гаю,— пташки дзвенять, дзвенять,
І щастя на душі, і тихий спокій...
Хвилюється і грає лан широкий.

1912

* * *

Тріпоче сокір, сріблом потемнілим
Знімаючись у вогку височінь,—
І любо впасти на зелену тінь
Натрудженим і наболілим тілом.

Доми, давно порівняні до скринь,
Людські слова з їх розмахом несмілим...
Дай, серце, волю нетерплячим крилам,
Затріпочи, розвійся і полинь!

А серце так: ти ж той листок єдиний
На гілці всеземної деревини,
Ти ж тільки частка, лінія одна!

Зумій же чуть, як переходять соки
Крізь дерево плодюче та високе,
Спізнай, яка у цілім глибина!

1925

* * *

Епоху, де б душею відпочить,
З нас кожен має право вибирати,
Найдемо тут до вибору багато
Народів, царств, богів, людей, століть.

Готичний присмерк, еллінську блакить,
Легенд біблійних мідь, вісон і злато —
Все можемо на полотні віддати
Чи на папір слухняний перелить.

Але любить чи не любити те,
Що вколо нас і в нас самих росте,
Що творить нас, що творимо самі ми,—

Лише сліпець, що замість крові в нім
Тече чорнило струмнем неживим,
Тривожиться питаннями такими.

1927

* * *

Пробіг автомобіль, і синя хмарка диму
За ним розвіялась. А там, удалині,
Де стигнуть дерева однаково ставні,
Трамвай трамваєві одгукується в риму.

Покинувши красу, невловну і незриму,
Звертаю знову я на вулиці земні,
З людьми вітаюся — і весело мені,
Що з ними я свій хрест і свій вінок нестиму.

Ми разом будемо змагатися і йти,
Копати золото, розводити мости,
Серед пустелі сад насаджувать зелений,—

І легко буде нам розвіяться внівець,
Як гасло принесуть останнє про кінець
Руками нашими збудовані антени.

1929

* * *

То хмарка набіжить, і бризне дощ краплистий,
Ясною вільгістю оббризкавши цвітінь,
То сонце вигляне ласкаво-променисте
І знов сховається, і знову дощ і тінь.

Живи, розгортуйся, липкий зелений листе,
Буяй, нове життя, серед могил і тлінь,
А ти, заблуканий, забудь життя двоїсте,
Пісні одспівані одспіваним покинь.

Глянь: розкривається назустріч сонцю
й грозам
Руками пружними запліднений чорнозем,
Іде веселчастий з села до міста міст,—

А там, на обрії, не вершник таємничий,
Ні! Будить заспаних і недолугих кличе
Брудний, замузаний, веселий тракторист.

1931

* * *

Знак терезів — доби нової знак.
Як розгойдалися всесвітні шалі!
Бліді серця і погляди зів'ялі,
Ховайтесь! Бурі носить зодіак.

Не сутичка п'яних заводіак —
Дві сили, що одна росте дедалі,
За найдорожчі борються скрижалі,
І кожне ні — вогненне чує так...

Та хилиться рішуча, повна чаша...
Ми знаємо, що перемога наша,
В повітрі стигне блискавки удар.

Бійці, єднайтесь! Не дрімай, стороже!
Безкрилу тьму навіки переможе
Визвольник людства—вільний пролетар.

1932

ФРАНКО

Син Яця-коваля, Іван рудоволосий,
Рибалка і мудрець, поет і каменяр,
Не надився на блиск і на позверхній чар,
На Чайльд-Гарольдів плащ, на Лорелеї коси.

Заглиблений у книг нових і давніх стоси,
Він слухав голоси з низин і з-понад хмар,
І хоч хитався він, та мав високий дар
Гніт ненавидіти і люд любити босий.

Дорога у житті самотньому тяжка;
Навколо — ворогів закрадливість лукава,
Панки, що «люблять Русь»

для ласого шматка...

Та ранив тяжко він беркута і удава,
І проміж нас живе ясна і чиста слава
Малого Мірона, великого Франка.

1932

НЕЗГАСНА ЗОРЯ

Зоря моя вечірня простилає
Останні смуги на хисткій воді.
Стихає річ.— та співи молоді
Ростуть, як паруси на небокраї.

Птахи, птахи! Які невтомні зграї
Летять над морем! Тіні їх бліді —
Мої слова, що змовкнуть лиш тоді,
Як вічна ніч перо моє зламає.

Радій же, серце! До останку пий
Життя людського пінистий напій,
Палай з людьми жагою однією —

І знай: зоря незгасна світова,
Все ширячи проміння над землею,
Усю мою Вітчизну повива.

*Вересень, 1949 р.,
Харакс*

ВІРМЕНІЇ

Крізь темряву віків, як світоч неугасимий,
Жадобу вольності ти гордо пронесла;
Коли й терни вились навкруг твого чола,
Безсмертний спів лунав над горами твоїми.

Ти бачила зорю орлиними очима,
Хоч груди, як удав, стискала хижа мла,—
І сталося! Між скель троянда розцвіла,
Що у майбутньому стократ пишніш цвістиме.

Твій древній Єреван, сади твої й поля,
Тебе животворить проміння із Кремля,
Ширяє світлий труд в долині Арарата.

Між друзів і братів, у гомінкій сім'ї
Будови зводиш ти невидимі свої;
Прийми ж і мій уклін — від друга і від брата.

*15 вересня 1954 р.,
Єреван*

СІКСТИНСЬКА МАДОННА

Хто смів сказати, що не богиня ти?

І. Я. Франко («Сікстинська мадонна»)

Малий вже добре майстрував..

Т. Г. Шевченко («Марія»)

О, хто сказав, що не людина ти?
Таж ти живеш в Шевченковій Марії,
Перед тобою світ земний темніє,
Щоб хмаркою до ніг тобі лягти.

Ти дивишся в майбутнє, у світі
І їм несеш дитя своє. Крізь вії
Такий великий смуток пламеніє,
Що слів розради й мудрим не знайти.

Твоє малятко, круглооке й гоже,
Колись, теслярський появивши хист,
Хрест витеше собі людський, не божий.

Тому такий в твоїй печалі зміст,
Який лиш людство зрозуміти може,
А не свята Варвара й папа Сікст.

30 травня 1956 р.,

Київ

ДВА СОНЕТИ

I

Не заздрю, ні! Щасливий я, дитино,
Що переступиш ти ясний поріг,
Відкіль між зорі людям шлях проліг:
Туди веде нас Партія орлино.

Людському генію немає впину,
Він сяє чисто, як нагірний сніг,
І серед різних на землі доріг
Обрав собі він вірну і єдину.

Як розлились невидані моря,
Яка їх орожевлює зоря,
Які сміються вдалині вітрила!

І знай же: наша кров, і труд, і піт
У боротьбі той збудували світ,
Куди ти йдеш, моя дитино мила!

II

Я бачив їх учора на заводі,
Отих людей, що світ кують новий,
Що проти розлютованих стихій
Дорогу мостять лагідній погоді.

Тут кожен — як у себе у господі,
Та всі злилися у розумний рій,
Всі йдуть назустріч радості людській,
Своїм трудом уславлені в народі.

Тут в наше обертається моє,
Тут безпомильні руки молодечі
Одухотворюють безживні речі,

Тут співом математика стає.
Тут кожен електричний прилад
Дає людині непоборні крила!

19 вересня 1961 р.

ПРОМІНЬ

Буває так: ще темна ніч надворі,
Ще сон колише землю, як маля,
Німує небо і мовчить земля,
Зірок не видно в тиші непрозорій, —

І враз прокинешся. Думки бадьорі
Роєм налянуть хтозна-відкіля,
Запрагнуть праці руки, і здаля
Поллється шелест віт на осокорі...

Що сталося? Хто серце розбудив?
Чому так віриш, що нежданих див
От-от надійде хвиля урочиста?

То перший промінь глянув у вікно,
Світанку смуга зайнялась іскриста,
Як юності живлющої вино...

16.XI 1963

ВОЛОДИМИР СОСЮРА

СОНЕТ

Люблю тебе, доба переходова,
За смутний вид, за зломи, за огні —
За рух юрби і за огненне слово,
За владне «так» і непокірне «ні»...
Але і край Прийдешнього чудовий,
Де б я не був, все видиться мені...
Про це веду я з зорями розмови,
Коли все спить в вечірній даліні.
Життя моє! Тобі мій дар любові,
Це ж ти цвітеш у квітці, в комашні...
Коли умру, чи доведеться знову
В твій океан улитися мені?..
О даль моя! О горизонтів зови
В вечірній час солодкої розмови!..

1927

СОН

Я бачив сон. Верхи Карпат зелені,
Навколо них курні гуцульські стаї...
Сидить при ватрі з бідарями Ленін —
Про хліб і волю з ними розмовляє.

Ясне чоло, задумане обличчя,
А очі гострі, молоді і чулі,
В словах і гнів, і віра бунтівнича,
Що порива, на бій веде гуцулів.

Розказує. Показує на брами,
Які ведуть у сонячну країну,
Навчає, як боротися з панамми,

Аби з тенет звільнити Верховину...
У відповідь лунає над верхами:
— Боротися готові до загину!

[1924—1930]

ДМИТРО ГОРДІЄНКО

ДЕНЬ

Влучають туго в рейку молотки,
І тільки дзвін та вогнебризки...
Дими над цех повисли низько,
А містом день біжить прудкий...

Спитати б: хто він є такий
І путь його: далека?.. близька?
Мовчить, біжить... йому не слизько...
Спішить, бо кличуть десь гудки.

І не страшні йому ні громи, ані бурі,
Ні рев вітрів, ні далі хмури,
Він знає лиш невпинний льот...

Стримить в часи, мов сонця промінь,
Під гули криць, заліза гомін,
Крізь спад порош і морок сльот...

1927

МИКОЛА БАЖАН

ПАПОРОТЬ

Мов карб старий — цей місяць-білозір,
Мов сні старі — ці хмари білопінні.
І бачу я: в тривожному тремтінні
Поганська ніч лягла на чорний бір.

Снується дим опівнічних офір.
Несуть жерці на слані рядна лінні
Німим богам свої дари уклінні:
Прозорий мед і соковитий сир.

Поганська ніч — таємний час оман.
Пливе з озер мережаний туман,
І духмяніють папороті трутні.

І виходжа на росяний майдан
Весільне коло молодих дровлян, —
Слов'янських зельних піль
веснянки незабутні.

1926

ЛЮБИСТОК

З-під вій блакитна тінь, ознака нестеменна,
Й рожевий слід лишивсь на грудях де-не-де,
А він уже ступив ногою у стремена,
І кінь його баский вже гривною пряде.

Лишилася сама, коханка безіменна,
І дивиться на путь, де курява паде.
Одного вечора, як праця цілоденна
Кінчиться геть, вона дитину приведе.

Та в хаті прокричить недовго немовля,
І лиш в глухім садку, де скопана земля,
Розквітне руті цвіт і проросте любисток.

Вона ж так само вдень сапатиме поля,
Вночі — ридатиме, не знавши, відкіля,
Від кого́ день і ніч чекає тайних звісток.

1926

ЗАЛІЗНЯКОВА НІЧ

До яру підійшли, і одностайні тіні
Погнулися від їхніх тіл назад.
Риплять вози, ладнаючись у ряд,
Колеса грузнуть в глей в понурому рипінні.

Поволі родяться слова нічних нарад —
Про мсту і смерть шляхетству на Україні
В холодноярській радяться святині
Козак, і гречкосій, і збіглий з військ солдат.

Тривожно зашумів і стихнув люд в лісах.
Козак і хлоп, челядник і монах
Почули крик пророчих півнів третіх.

Хитнувся гвалт розбуджених церков,
І, кинувшись од вогнища, зійшов
На ржавий степ бунтарських тіней кетяг.

1927

НА ПЛОЩІ

Вступають воїни у древній круг майдану,
На площу вічову народу-вояка,
Де, звівшись на кістках нападницького стану,
Нам нерушимий мур завіт свій проріка,

Де вічним сяєвом, прозора і легка,
Горить мозаїка Софії злототкана
І де на братній Схід показує рука
І віща булава, десниці владній дана.

Тут зупиняються, шолом сталевий свій
З чола знімаючи, щоб скласти предкам шану,
Потомки перед тим, як рушити у бій, —

Полтавський хлібороб, чабан із Казахстану,
Московський сталевар, сибірський звіробій
Являють ратну честь свободному Богдану.

1944

ВАСИЛЬ МИСИК

ЛІТО

I

Пора весела! Кучері в дощах,
Важкий сіряк, в хлібах литки блискучі...
Все дощ і дощ. Не сходять з неба тучі,
А теплий ґрунт вже глибоко прочах.

На полі хліб не викошений. Шлях
Не вслався колосом, не голі кручі —
І сіно ціле, свіже на полях,
А грози йдуть жорстокі і ревучі.

Як набіжать на села, хутори,
Як сколихнуть вогненні океани
Жовтила дикого, — потоп з гори

Шумить; із хат, підведених старанно,
Лле молоко — і ронить у яри
Корони ягід сад благоуханний.

II

Корони ягід, тільки вітерок,
Так і покрплять, наче самоцвіти,
У зарість росяну, у юні віти,
Що нетерпляче пнуться до гілок

Старих-старих. І знову тиш. Садок
Мов захмілів, не хоче й шелестіти,
Чи наслухає, як листочки-діти
Впивають в себе росяний потік.

Яка свіжинь! Неначе в думі тій:
«Воздобні комиші, довольні води...»
І тільки чуть, як після злив, негоди

Далеко десь, на стежці степовій,
З гучною піснею у повінь поля
Пливе, пливе невтомне комсомолля...

1925

РУДАКІ

Старий платан розп'яв могутнє віття,
Розп'ятеричивсь під крилом гори.
І що йому, що стіни Бухари
Старанили спустошливі століття,

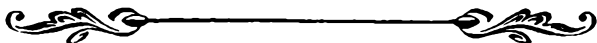
Що розсипався в прах старий граніт,
Що сходило найбільше у могилу,
І що йому, що сунулось по схилу
Каміння, сточене потоком літ!

Давно посохли клени й верби вутлі,
Давно вже витхнулось вино у бутлі,
А він як став, так і тепер стоїть,

Готовий захистить од бурі й грому
І довести, що в обширі земному
Не все підвладне бистрині століть.

1963

АНДРІЙ ВОЛОЩАК

ЗРОСТАЄ ГНІВ

Та ні! Не закувать душі народу!
Вогонь і міць росте в робочих грудях,
У села йде із фабрик та заводів
І там людей з дрімоти й рабства будить.

І вже дрижать сирі тюремні мурі
Від грізних поштовхів глухих, підземних,
І, всупереч сваволі, силам темним,
Народу гнів зроста, як подих бурі.

Он впала вже стара тюрма народів
В колишній царській гнобленій Росії,
Нове життя зроста із нив, заводів.

З зерна, яке колись ще Маркс посіяв,
У дружбі націй, націям на подив,
У нашу дійсність входять людства мрії.

1935

МОЄ ЩАСТЯ

Нас ждуть іще важкі бурхливі роки.
Немало сліз і крові ще проллється,
Але ніхто й ніщо не спинить кроків,
Як велетень народ враз підніметься.

А він проснувсь і розправляє плечі...
Від порухів його тріщать основи
Старого світу, що війною знову
Гадає владу рабства забезпечить.

Але дарма! Утримать лад на трупах
Банкірам, ні попам уже не вдасться!
Змете народ всіх фюрерів і круппів!

Допомогти зірвати міць зловластя
Своїм пером, як корку злого струпа, —
Я більшого в житті не знаю щастя!

1935

Л Е Н І Н

I

Відомий світу Ленін не один:
З-над Волги Ленін, Ленін із-над Влтави,
Із Лондона, із цюріхських вершин,
Парижа гість, не гість — трибун яскравий.

Бо він не гостем був і тут і там,
Не панський сплін носив його по світу, —
Щоб людство вивести із рабства, з гніту,
Він гнів народу в бурю розгортав.

Це ж він, як ще не згас війни пожар,
Із чужини крізь дим, осель руїни
Пробравсь і звихрив царську всю Росію.

Тоді не тільки самодержець-цар,
Але і кайзер щез у морок тіней
У тому вихрі, що з Росії віяв.

II

Він знаний людям з площі при вокзалі,
З моменту, як трудящий Петроград
Творив нові для людства магістралі,
Нове життя на Першім з'їзді Рад.

Він знаний з днів, коли страшним упиром
Став світ старий повзти з усіх сторін,
У гуркоті гармат, у свисті мін
Не гілку ніс, а гострену сокиру.

На клич Вождя тих горлорізів орди
Змів з рідних піль геройський пролетар.
Гудками фабрик, здвигнутих до хмар,

Старому світу кинув виклик гордий
І всім пророкам злим наперекір
Підняв з руїн Країну Рад до зір.

III

Так, Ленін скрізь... І той, але й не той.
Підпільник тут, а там — мудрець і вчений,
Тут — дипломат, а там — боєць-герой,
Державний муж або трибун натхненний.

На перехрестях світу він пала
Й палатиме, немов маяк, довічно.
Від Леніна в епоху цю космічну,
Мов казка, путь в майбутнє пролягла.

Ми нею йдем... Стає щодень ясніш...
Окрилені його величчям мислі,
Будуєм наше Завтра все стрункіш,

Ракети шлем до цілі в строки стислі —
В космічні далі, у сузір'я крутіж,
Як наших сил і мирних прагнень вислів.

1970

АГАТА ТУРЧИНСЬКА

З ЦИКЛУ «УРОЖАЙ»

* * *

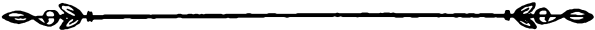
Бує в полі хліб, як молоді літа,
У повнім колосі простори обважніли,
Як юнки, що в красі і в радості змужніли,
Леліє далина безмежна, золота.

І щедро віддає земля зернинам сік,
Хай будуть колоски, як діти повнолиці,
І ллються на жита, на буйнії пшениці
Цілющі промені, як золотий потік.

Медовії гречки, мов сонячні заливи,
І хто не буде тут у час такий щасливий,
Коли, немов пісні, дзвенять кругом поля,

Коли пахучі дні, як яблука дозрілі,
Коли спромінена, уся в квітучій силі,
Колгоспників зустріть готується земля.

ПЕТРО ДОРОШКО

РІДНИЙ КРАЙ

Безмежний простягнувся рідний край
Від Заполяр'я до морів південних
І від озер Якутії студених
Аж до Карпат, на голубий Дунай.

В степах безмежних зріє урожай.
Вугілля, золото в шарах підземних.
Розквітнули на багряних знаменах
Камчатка, Білорусія, Алтай.

Я перейшов незміряні путі,
Перепливав моря, сріблісті ріки,
Пройшов степи пшеничні золоті.

Та я не обійшов мій край великий.
Я пролітав під небом неозорим, —
Але його не охопити зором.

1940

ХЛІБ

Безмежний лан, іди хоч десять діб,
Хоч перейди усе шовкове літо,
Пшениця скрізь, ячмінь, вусате жито,
Наш трудовий, дорогоцінний хліб.

Ми віковичний сон цілинних скиб
Порушили, покликали їх жити,
Зерно добірне, силою налите,
В ріллю поклали, загорнули вглиб.

Свою живучу силу ніжні зерна
Помножили на силу чорноземну,
За виднокруг плыве приплив пшениць.

Тримати колос важко гнутим стеблам,
Ти чуєш — пахне хлібом свіжим, теплим,
Твоя у ньому сила, наша міць.

1957

ТВІЙ ДЕНЬ

Як сонце встало — й ти прокинься, встань.
Ніч — сну, світанок — дерзновенній дії,
Очам — видиме, а невтомній мрії
Те, що сягає за безмежжя грань.

Не пропускай в житті твоїх світань,
Їх небагато нам дають стихії.
Сади свій сад, плекай свої надії,
Зневірою душі собі не рань.

Ти йдеш — тож дихай повними грудьми,
А сон — він прийде знов своїм порядком.
День — устремлінням, зльотам, а не згадкам.

На труд — з людьми, на подвиги — з людьми,
Все, що тобі призначено, візьми,
Все, що надбаєш, залиши нащадкам.

1957

ТРУД

Здоровий труд і благодатна втома,
Солодкий сон цілющий по труді —
І в серці знов жадання молоді
І, може, тільки юності відома

Кипуча м'язів радість. Ти вже вдома,
Обмив утому в крижаній воді,
В очах твоїх вогонь, краса в ході —
Це трудового дня вага питома.

Тобі здається кращим все на світі:
Смачніший хліб, шумливіші гаї
І веселіші в співі солов'ї
В духмяному ліщиновому вітті.

Щасливий ти в своєму довголітті,
В своїй великій трудовій сім'ї.

1958

МИКОЛА ТЕРЕЩЕНКО

З ВІНКА СЛАВИ

III. АТАКА

Все промовляє тут про рідний край без слів,
Коли іде боєць під кулями в атаку!
Ніч зоряна була. І мільярд світів
Здивовано дививсь на гнівного звитягу.

Він чув і шелест трав, і запах пелюстків,
І йшов боєць вперед під кулями без страху.
З багнетом у руках, він мчав на ворогів,
Що з несподіванки спинились серед шляху.

Мов стягом, майорів він помстою в бою!
Готовий за свій край віддати кров свою,
Він під огнем гукав: «Товариші, за мною!»

І сміливо за ним в атаку йшли бійці...
До болю нам усе в страшні хвилини ці
Нагадує про мир, який береться з бою.

ХІІІ. СЕСТРА

О, пам'ять буде жить про неї у віках!
Скінчився бій палкий. І обмиває рани
Сестра своїм бійцям. І біль в її очах.
Кругом ввижаються багряні їй тюльпани.

І знов почавсь обстріл. Та їй не знаний страх.
Поранений в бою лежить серед поляни.
Мерщій би їй бійця перев'язать в житах
І винести з вогню крізь дим і крізь тумани!

І ось вона несе героя під огнем.
І хоч спіткнулася від кулі під кущем,
Все ж винесла його... Гуркоче бій кривавий.

Вона ж дбайливо так і ніжно так зорить,
Схилившись над бійцем, який в яру лежить,
Осяяний вінком нев'янучої слави.

САВА ГОЛОВАНІВСЬКИЙ

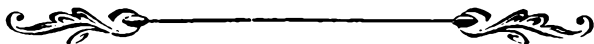
* * *

Дитя, убите катом на порозі,
Безумна мати, схилена в знемозі,
Зотлілий дім в отруйному диму...
Тут ми жили. Четвертий рік тому.

Не при мені знайшлася ця дитина,
Зросла тополя край старого тина,
Посивіла сестра не при мені
І старший брат загинув на війні.

Будь проклята вовік, фашистська сило,
Що на землі ім'я людське зганьбила,
Що в пам'ять вкарбувала назавжди
Дитя, ножем убите при хатині,
І очі божевільні, темно-сині,
І крові неодмивані сліди!

1943

ГРИГОРІЙ ПЛОТКІН

З ВІНКА СОНЕТІВ
«ЛІНІЯ ВОГНЮ»

* * *

Крізь бурями завіяні fronti,
Крізь чорний дим напруженого бою
Я йшов і марив сонцем і тобою,
І, як воно, мені ввижалась ти.

Моя Вітчизно, дужа, яснокрила,
Немов маяк, твій синій зір пала.
Ніхто, ніде, ніколи не здола
Того, у кому грає твоя сила!

Важкі дощі, порохіві тумани,
І піт, і кров, і вибухи, і рани —
Ніщо нас не віддалить від мети,

Бо в кожному серці ти живеш, Вітчизно,
Могутня, недоторкана і грізна,
Як бойовий наказ:— Перемогти!

* * *

Я свій бентежний світ обороню
І власним серцем захистить зумію
Свою любов, свою прозору мрію
І відданість свою новому дню.

Щасливий кожен, хто ішов на бій
І може, дні згадавши войовничі,
Собі самому глянути у вічі
І ні на мить не опустити вій.

Щасливий кожен, хто мети дійшов,
В собі зберігши мужність і любов,
Хто нині повен силою п'янкою,

А в битви час, коли шумів пожар,
Далекий був від дріб'язкових чвар,
Від болісних вагань, від супокою.

* * *

Є лінія вогню, вона у всьому,
Де тільки є життя людського плин —
У безумі свинцевих хуртовин,
У згарищах зруйнованого дому.

Вона проходить синіми ланами
Крізь бурями завіяні fronti,
Як бойовий наказ: перемогти!
Як світле щастя, вимріяне нами.

Захоплений дорогою важкою,
Я свій бентежний світ обороною
Від болісних вагань, від супокою.

Я не покину лінію вогню —
В ній — гордий заклик до життя і дії,
До пристрасті, до віри, до надії.

9 травня 1946, Київ

СТЕПАН КРИЖАНІВСЬКИЙ

НАРОД

Ті фабрики, що трубами димлять,
Ті пшениці, що вирости на лані,
Ті кораблі в безмежнім океані,
Ті поїзди, що по степах гримлять;

Будинки, знесені в шаленім урагані,
Що знову повні і живі стоять,
Ті парки і сади, куди гулять
Йдуть молоді, закохані й кохані;

Все те, в чім ворог убивав життя,
Де залишав руїни та сміття,
Ти сполоснув цілющою водою,

Ти знову збудував, підняв, зростив,
Вдихнув життя й на повний хід пустив,
Народе вічний, велетню й герою!

1947

ВІТЧИЗНА

В труді, в боях проживши стільки літ,
Як ти зросла, змогутніла, змужніла,
Як широко ти розпростерла крила,
В який далекий рушила політ!

Об тебе, як об скелю, об граніт,
Орда ворожа голову розбила,
А ти все, що задумала,— зробила,
І з подивом зорить на тебе світ.

Твоє уявлення про щастя — боротьба,
Твій ідеал майбутнього — доба
Комуністична і нова людина.

Ти стільки літ ідеш по цій путі
І відкриваєш далі золоті,
Моя могутня й сонячна країна!

1947

СОНЕТАРІЙ

ПАРАЛЕЛЬ

Канонічний сонет

Вважаймо, що стовивчений сонет —
Молекула, модель душі поета,
Не почуттів звичайний вінегрет,
А слова й мислі органічна сплета.

У кожному рядку своя прикмета,
І свій зв'язок, вага своя, свій лет,
І самостійність, як серед планет,
Де кожна зірка — то нова планета.

Душа моя — молекула полярна,
Де атоми спокою не дають,
А випромінюваним світлом б'ють,
Енергію роздаючи не марно.

Бо вся ця чудасія не мала,
Щоб людям дати краплиночку тепла.

1968

КРЕДО ШЕКСПІРА

Шекспірівський сонет

Не розбазікуй і не розмірковуй,
Раз ти митець — описуй та малюй.
Живу людину—в пристрастях чудову —
В живих картинах людям подаруй!

Як любиш — небо щоб палахкотіло,
Ненавидиш — здригалася б земля,
Не лише дух, але і грішне тіло
Людину і природу окриля!

Бо що мені з фальшивої краси,
Як справжньої проміння пречудові
Я бачу в зорі, в пульсуванні крові,
У примхах милої у всі часи.

Брехня і фальш— щось нище і злиденне:
«У вірші правда — над усе для мене».

1969

СИГНАЛИ

Сонетоїд

Нарешті є! Здригнулось серце. Мислі
Завирували буйно в голові.
Розмірено, упевнено заблисли
Із дальніх зір сигнали світові.

Отож десь там, в галактиках туманних,
Розумні, як і ми, створіння є.
Ще рідних душ шукає косміянин
І знак із далечини подає.

Ну що ж, привіт, зелені чоловічки,
Ще ширше люди розкривають вічки,
А в них не страх, а радість відкриття,

Що десь там, у космічному просторі,
Є спільники у радості і в горі,
А головне, що й там буя життя!

1968

КАТАРСИС

Сонет без рим

Виходжу тихо на нічний балкон —
В безмежність і безмовність поринаю,
Внизу Дніпро — закутий Прометей,
Що, як і я, у береги не вклався.

Дев'ятий поверх — це не височінь,
Не бозна космоплан який з балкона,
Та все ж я вириваюся в світи
Від суєслів'я та винотруїння.

Коперник, Бруно, Галілей — вони
Наш зір колись угору спрямували,
І космос умістився в голові.

А нам же треба далі прямувати —
В безмежжя неба, у глибінь душі.
...Очищуй душу простором, людино!

1968

СУПЕРЕЧКА

Кульгавий сонет

Чому ти думаєш, що маєш пламеніти
Вогнем любові тільки раз чи два?
Ні, все життя любов'ю має жити
Душа жива.

Ах, Душечка¹! Там щоразу нова
Могла ж любов з джерел таємних бити.
Чи суть жіночості — жага любити —
Не в цім, бува?

Я до легких не кличу перемін,
Але отой одвічний серця дзвін,
Оті міста, ракети, книги, діти...

Ти відійшов. Так що ж накажеш — вмить
Навік живому серцю заніміть?
Ні, вибачай! Живе бажає жити!

1963

---

¹ Маємо на увазі чеховську «Душечку» в оригінальному трактуванні цього образу Львом Толстим.

ЗОЛОТЕ ВЕСІЛЛЯ

Перевернутий сонет

Я славлю ваше золоте весілля,
Півсотні років, коли ви побрались
І справили планети новосілля:

Народ і революція з'єднались
І разом рушили у майбуття.
Похід цей обійняв моє життя.

Та революція триває далі.
Старіють люди, людство не старіє,
А, здійснюючи заміри зухвалі,
Землі союз із Марсом справить мріє.

І Ленін, стоячи на п'єдесталі,
Весілля Праці і Наук радіє,
А космонавти лагодяться в далі,
У Безконечність, де зоря зоріє...

1967

ЧЕРЕЗ ТЕРНИ — ДО ЗІРОК

Безголо

Музика сфер... Її суворий лад
Зростатиме, ширятиме крещендо,
Коли один за одним космонавт
Рушатиме в твої краї, легендо.

Музика сфер... Іще ми осягнем
Лад музики тієї неземної,
Шугнем за межі сонячних систем

І далі рушимо у неспокої,
Притлумлюючи голод відкриття,
Приборкуючи холод небуття.

1967

ДОКІР

Половинний сонет

А. Д.

Де антологія,— питаю Вас,—
Присвячена поетам і сонетам?
Немає часу! А чому є час?
Вину? Знанню? Лаурам чи Джульєттам?

Стрибків, ривків і пристрастей хвилинних
Поезія й наука не терплять,
Як і сонети справжні — половинних!

1969

ШЛЯХИ РОМАНТИКИ

Кострубатий сонет

Нас кличуть і зовуть
Незвідані простори,
Нас кличе даль доріг,
Нас манить далина —
Таймир, тайга,
Алтай і цілина...
Так, ми романтики!
Нас ваблять
Степ і море...

Нас тягне на Памір,
Де в хмарах
Небо й гори,
В Антарктику мерщій,
Усе там — новина...
І Океанія
В уяві вирина.
Нас кличуть і зовуть
Незбагнені простори.

Земля людей...
Безкрай
Морів та океану,
І неба океан
Співає вам осанну,
Уява юності
Все далі поспіша...

...Але є континент,
Є океан глибинний,
Край недосліджений,
Всуціль цілинний.
— Де він?
Показуйте!
— Людська душа!

1969

ВЕСНА-ВОЛОДАРКА

Сонет на дві рими

Коли весна іде, мов наречена,
У білому й зеленому вбранні,
Вона усім нам обіцяє: ще на
Обличчя наші ляжуть промені;

Коли, ніким немовби не навчена,
Вона коханню учить нас в ці дні,
Я бачу суть життя: весна зелена —
Надія на рожевому човні.

А смерть? Яка б, здавалося, учена,
А їй немає ходу навесні:
— Йди геть, асенізаторко шалена!

Любов, володарка на білому коні,
Надія, обіцянка нескінченна,
І щастя — три посестри чарівні!

1969

ВАСИЛЮ СТЕФАНИКУ

Сонет-акростих з кодою

Василю, отче, вчителю коханий,
А нині хто б про тебе міг мовчати?
Сто літ тобі... І ти поклав печать —
Импетний¹ слід у книгах полум'яних.

Либонь, любов до мучених і гнаних
Юнацьке слово змусила звучати.
Стомовно прагнув ти про них кричати,
Тих хлопів, тих циклопів нездоланих.

Еж той тягар ілота-селянина
«Фортуна» Лесеву і море сліз
Аж на хрести камінні ти підніс.

Не в тім хіба мета твоя єдина?
Ич, он зібрались люди серед нив,
Кому ти словом сім дверей одкрив

У світ краси. І мовлять: то — Людина!

1969

---

¹ Импет — стрімкість, сила, натиск.

ІВАНУ КОТЛЯРЕВСЬКОМУ НА ДВОХСОТРИЧЧЯ

Хвостатий сонет

Недавно, недавно у нас в Україні
Старий Котляревський отак щебетав...

Тарас Шевченко

Так Котляревський у щасливий час
Українським словом розпочав співати.

Іван Франко

Іване, батьку, вчасно ти озвався,
По-нашому удатно заспівав,
Коли народ стогнав — ти засміявся,
Вогню і сил веселістю додав.

Твій спів щодалі голосніш лунав,
Лебідкою Наталкою снувався,
Ясою в «Енеїді» утверждався,
Рамена розгортаючи — буяв!

Еге, його вже підхопив Тарас,
Вже знов Іван тобі хвалу складає,
Звучить над світом український глас,
Коли народ кайдани розбиває.
І Володимир, і Павло, й Максим
Його назвали даром дорогим.

То ж племінь Котляревського палає,
А не замовк, безсмертний, не погас,—
Віки єднає у щасливий час!

1969

РОЗМОВА З РЕЦЕНЗЕНТОМ

Сонет-діалог

В і н

Ей, схаменись, прийми оці докори!
Як лис у фарбу, вліз ти в моду вмент!
І час твої химери знищить вщент,
Бо що твоя новація говорить?

Я

Ти пам'ятаєш? Літній чи студент,
А семпер тіро завжди той, хто творить,
Їздець в незнане, де уява зорить,
А ти товчеш — пощо експеримент?!

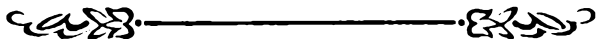
В і н

Ти став на точку зору технократів,
Смак до краси ти загубив еси,
Емоції багатий світ розтратив...

Я

Ні, я розвідую нові світи краси,
Де обнялись природа і наука,
Ти ж прив'язав поезію до бука!

1969

ІВАН НЕХОДА

З ЦИКЛУ «НОТР-ДАМ»

I

Обсіли собор цей легенди похмурі,
Та й сам він, Нотр-Дам, як легенда, стоїть,
Це диво мистецтва минулих століть,
Готична симфонія архітектури.

У небо звелась ця краса — горді мури,
На бронзу фігур перейнявши блакить,
Застигши у Сені, навік, не на мить,
Які б не шуміли житейські там бурі!

А бурі шуміли, вривалися в храм...
Ховавсь Квазімодо тут... Книга знаменна
Віктора Гюго повіла про це нам...

Хвала тобі, праце людини натхненна!
Художник малює з-за Сени Нотр-Дам...
Та він не відтворить його так, як Сена!

II

Сховалась під склепінням сіра мла.
Не мла — то причаїлись там сторіччя!
Лягла скорбота на святі обличчя...
Гуде орган...
В соборі служба йшла.

О, скільки тих, що моляться! Хвала
Ісусові! Храм сповнений величчя.
Стоять віряни в млі середньовіччя,
Навколішки спустившись спроквола.

Гуде орган... І стелиться туман
Від свіч, від мідних лиць святих, від чаду...
Молились тут і Гі Молле, й Шуман,

Готуючи війська за океан
Душить Алжир, вбивати єгиптян...
І бог благословляв насильства владу!

III

Мовчать химери дивні вздовж карнизу.
В відсіку храму при сліпих свічках
Звисають капелюхи на шнурках
Від самого склепіння аж до низу.

Єпископів ці капелюхи — сизі
Від пилу, почорнілі у віках...
Володарі їх, кинувши свій прах,
Стоять у черзі в рай,
Чекають візу...

Нам кажуть: як перегниє шнурок
І капелюх впаде на твердь підлоги,—
Душа того єпископа-небоги

В ту ж мить до раю свій спрямує крок...
Не падають щось капелюхи многі,
Гріхи тримають тих святош за ноги!

Париж, 1956

АБРАМ КАЦНЕЛЬСОН

ВЕЙМАРСЬКІ СОНЕТИ

Про Шіллера, про славу, про любов.

О. С. Пуш

І. ОСТАННІ ДНІ ШІЛЛЕРА

Письмовий стіл. На нім розкрита книжка.
Свіча. Перо. Несписаний папір.
Він хворий: слабнуть сили, гасне зір —
Він просить до стола присунуть ліжко.

От мерехтлива сонячна доріжка
Прослалась по долівці од вікна,
І так до себе зваблює вона —
Блищить на ній стола дубова ніжка...

І так йому в той хочеться куток,
Де стіл, стілець... Він сили всі збира
І зводиться... І навіть робить крок,

Рукою потягнувшись до пера,
Щоб написати хоч би ще рядок...
Для поступу. Для людства. Для добра.

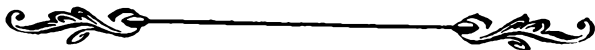
II. СЛАВА

У парку Гете, де зелені гроти,
Де вічний шум густих високих крон,
Лежать бійці радянської піхоти
І все оберігає їхній сон.

Так струнко вишикувались, як роти,
В шерехах обеліски в три ряди,
І, вдячна воїнам за їх труди,
Земля розкрила всі свої щедроти.

Високі буки і дуби могутні,
Яким, напевне, більше сотні літ,
Поклали пальці вузлуватих віт

На малинові зорі п'ятикутні,
На їх священний і міцний граніт,
З минулого принісши їм привіт...

О Л Е К С А Ю Щ Е Н К О

ПЕРЕД «СІКСТИНСЬКОЮ МАДОННОЮ» РАФАЕЛЯ

Змогла ти всіх увагу прикувати
Не золотом — живим огнем в очах,
Краси володарка, велика Мати
Із сином-паростком коханим на руках.

Не висота небес — ясна, бездонна —
Привабила і не богині лик,—
Проста й велична ти ідеш, мадонна,
Із серця в серце, з віку в новий вік.

В тобі твого творця нам видно, Мати,
Йому з тобою вічно теж стояти
Чи йти разом у даль світів, земель...

Через віки мисль посила єдину,
Найвищу віру і красу — Людину,
Як серце власне, геній Рафаель.

З ЦИКЛУ «КАПРІ»

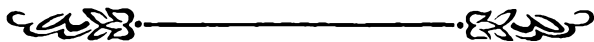
* * *

Тут Ленін був. Про це відомо всім.
Проходим вулицю. Густе сплетіння
Зелених віт не пропуска проміння,
Ховає не один маленький дім.

По вулицях затінених ходім
Нагору, вище. Може, в безгомінні,
При перших зоряниць палахкотінні,
Ішов Ілліч у сяйві дум новім.

А може, і тоді, на Капрі, він про Крим
Подумав і складав декрет в уяві,
З Максимом Горьким радився в цій справі.

...Десь ледве чутно обізвався грім.
Так, так. Всю землю, всю красу-природу,
Все — трударям, господарю-народу!

АНДРІЙ МАЛИШКО

* * *

Далеких днів відкотиться луна,
І бронзи тон притишиться, й на плити,
Що ними йшли літа, як слідопити,
Різець нові вкарбує імена;

Все суєтне на вічну ляже тлінь,
І зродить серце поритми могутні,
Над іншим віком зорі п'ятикутні
Світитимуть шляхи для поколінь.

Та не різцем, не золотом у спадку,
Його ім'я бери собі, нащадку,
І мисль, і правду, й ленінську мету,

Щоб ти колись, у інші дні суворі,
В його житті, немов краплину в морі,
Пізнав душі своєї ясноту.

З ЦИКЛУ
«СОНЕТИ
ОБУХІВСЬКОЇ ДОРОГИ»

* * *

Я з тих країв, де в синій оболоні
Гарячі персні розкидає день,
Де грузли в землю революцій коні,
В очах відбивши завтрашню ясень.

Там знають мозолі людські долоні,
І даль степів, знуртована лишень,
У партизанських посвистах, в розгоні
Звисає неба зірна козубень.

Там слава, й труд, і мудрість троєкрата
Ще вродить нам Шевченка і Сократа.

А за Дніпром, як дивну дивину,
Земля полтавська піднімає гули,
То йдуть нові поети, як Микули,
Щоб розорати серця цілину.

* * *

Я з тих країв, де в полум'ї зорі
Високе небо не вбирає цвіту,
І люди там, немов богатирі,
Руками воду тиснуть із граніту.

Де устають до праці передсвіту,
Синів десяток родять матері,
Живуть завзято, не в тісній норі,
Двожильні люди, сповнені привіту.

Там в вечори, черлені і медові,
Горять серця з дівочої любові.

Ах, друже мій хороший, там мета,
Немов струна, що завжди із тобою.
І гомонять в братерському двобою
Блакитне небо і такі ж жита.

**З ЦИКЛУ
«СОНЕТИ ВЕЧОРІВ»**

* * *

**У вечорах, що встали, як вітрила,
Простелено шляхів зелений біг.
Природи гнеться соковита сила,
І пахне хлібом батьківський поріг.**

**І суть речей міняється стокрила
У таємничих явищах своїх,
Туди, туди веде надія мила —
У вечори, під вогнища доріг.**

**Там не береться слово чорним тліном
І далі вкриті злотом і карміном,
Там все знайоме із дитячих літ**

**І до пори дозрілості моєї
Так, наче сонце, що в багрянні шлеї
Впрягає землю, змінюючи світ.**

* * *

Ті вечори осінні — як напій,
Що пахне ґрунтом, яблуком і гроном,
Жовтавим листям, паростнем червоним
І вересневим смутком, друже мій.

Іще далеко до рясних завій,
Ніщо зимі не клониться поклоном,
Штандарти хмар пливуть за небогоном,
За шеломянем в ночі грозовій.

Рівняють шлях нічні дороговкази,
І світять фари п'ятитонні МАЗи.
У вечорах осінніх трунок є,

Його вточи, напийся — і в дорогу,
Де серце рве самотності облогу
І таємниче слово подає.

Встають мої світанки корчуваті,
Життя, і праця, й помисли мої,
Зростає внук, йому на рученята
Кладуть дарунки сиві солов'ї:

Краплину щастя, роси небагаті,
Дубів дихання, й сині ручаї,
І вікові мелодії свої,
Ті ж солов'їні. В горі і на святі.

Бо ж виросте, і помужніє внук,
І візьме слово, наче зброю з рук
В старішого і старшого по зброї;

Бо пісня — то не забавка пуста.
І слово розпашить свої уста
На клич і труд України молоді!

З ЦИКЛУ
«СОНЕТИ
СИНЬОГО КВІТНЯ»

* * *

У квітні моложавіють діди,
Вдивляються у траси під zenітом,
І зморщок біг, і ран старих сліди
Розгладжуються сонцем соковитим.

Блискоче зір, як плесо перед літом,
Двожильні руки пнуться на труди:
Чи яр-пшеницю сіяти в ряди,
Внучат із школи стрінуги привітом,

Чи спогадом вести свої літа,
Де мудрості не збила суєта,
Мов росну квітку грозове світання.

А ніч заходить повагом з полів,
І гнеться сад, важкий від солов'їв,
Нагадуючи юність і кохання.

* * *

Черлений день, мов кутий у зброярні,
Красує неба золоті щити,
Біжать зелені вруна у світи,
Квітневих далей обриси примарні.

Димлять, снуються ватри незугарні,
Де жовтолистю в попіл перейти,
З гармонії тепла і чорноти
Постане квіт і парості прегарні.

Все оживає, міниться, тремтить,
Бруньками пружно тягнеться в блакить
І смокче сік багряними устами.

І сивий дуб від жару розімлів,
А ген бриняють валторни журавлів,
Покривши небо крильми, як мостами.

* * *

У квітні в нас не грають весілля,
Лише заручин стеляться привіти.
Нехай осінні обважніють віти
Та хлібом обзолотиться земля.

І хліб дозріє, щоб старе й маля
На коровай поклали зерно й квіти,
Тоді ударять бубни звіддаля,
Гармошок запалають самоцвіти.

Там буде все, як треба до весіль:
Вино в чарках, і любощі, й хліб-сіль,
Поради хитрі й танці до півночі,

Дарунки шишок, зварених в меду,
І молодий обніме молоду,
Цілуєчи при людях карі очі.

* *

Летять, плывуть і сурмлять ув імлі
Шовкові, й жовті, й сизопері птиці
Із континентів чорної землі
У рідні гнізда, на свої криниці.

Дуби сивіють, як порохівниці,
Фата моргана мріє по ріллі,
Хитаються гніздов'я на гіллі
Під полум'ям зеленої зірниці.

Вони сьогодні оживуть вночі,
І їх осядуть стомлені ключі
Із Африки, з єгипетської брами.

Щасливий той, хто має ласку й дім,
Чи хоч гніздо у леті грозовім,
Чи хоч гіллячку, схилену вітрами!

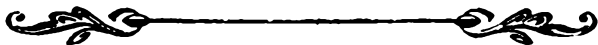
* * *

В квітневі вечори долає серце смуток.
Іще одна весна — а ти всього не зміг,
Десь обійшов життя крутіший оборіг,
А десь у заметіль не йшов на першопуток.

Не тих пісень додав і слів прив'ялий жмуток
Із серця вихопив і кинув на поріг
Людської доброти, неначебто на сміх,
А бути інший міг душі твоїй набуток.

І сумніви печуть, бо застаріла рана,
Лж доки сурми день засурмить спозарана
Та промінь у вікно всміхнеться, мов дитя,

І ти, набравши сил, встаєш о першій миті,
Ладнаєш знамено й полки свої неукриті —
Почати труд новий, мов перший крик життя.

ВАЛЕНТИНА ТКАЧЕНКО

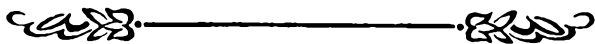
РАДІСТЬ І СУМНІВИ

Серцем я запам'ятать готова
Все, що хмарний день приніс мені:
Кожний порух твій, і кожне слово,
І мої тривоги потайні,

Що не жити вік оцій любові,
Згаснуть серця молоді вогні,
Що поїдеш ти від мене знову,
Щоб забути зустріч вдалині.

Може, й так воно між нами буде,
Та для нас я не знайду осуди,
У розмові я печаль гублю...

Хмарний день наповниться красою,
Ти її приніс мені з собою.
Відчуваю знов — люблю, люблю!

ПЛАТОН ВОРОНЬКО

* *

Ревуть воли чумацькі навесні.
Набридли їм тісні, брудні подвір'я
І спів півнів, засиджене їх пір'я
І сновидіння затхлі, не ясні.

А може, й не ревуть — вчувається мені.
То предків кров, то невмируща мрія,
Яка вела в степи із Гулогір'я
Прапрадітів моїх у давнині.

Який порив до дикої свободи!
Ревуть воли, ревуть весняні води,
Дзвенить, рипить козацьке стремено.

І неможливо жить в своєму домі.
Тривога солодких руки невідомі
Тебе за душу тягнуть у вікно.

* * *

Люблю я Землю не легку й не просту,
Де плач і пісня, зло і доброта,
Де розмах сокола й обмеженість крота,
Де на красу є віспа і короста.

Проте у всьому бачу поступ зросту,
І там, де зовні — тільки суєта,
В борінні досягається мета,
Підводяться в майбутнє арки мосту.

І є така натхненна тишина,
Коли сузір'ями спадає вишина
В очей криниці, в душу лебедину.

Органи лип вславляють теплу зливу
І матір Землю, котра в мить щасливу
Родила чудо всесвіту — людину.

КОЛО ПАМ'ЯТНИКА КОМУНАРОВІ

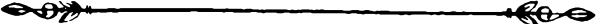
Болючий спомин, мов болючий крик,
Обірваної дружби давній щем.
Той спомин в душу — снігом і дощем,
У спрагу — кухлем в чистий джерельник.

Твого каштана гордий п'ятерик —
То цвітом, то зеленим пірначем...
А ти під цементованим плащем —
На пагорбі, як вічний чередник.

Не череди, отари — пшениці
Довкола тебе, ген у всі кінці
Біжать, пливуть густезні, злоторунні

По гонах, що заврунились в комуні
І кров твою всотали корінці
В літа, які довіку будуть юні.

ІВАН ГОНЧАРЕНКО

ПЕРЕД ПАМ'ЯТНИКОМ
РАДЯНСЬКОМУ ВОІНУ

За подвиг твій народи і держави
Тобі складають шану і привіт...
На п'єдесталі воїнської слави
Твоє ім'я, твій образ бачить світ.

Весь чесний люд чолом перед тобою
Схиляється, тобі — його любов.
З фашизмом у смертельному двобої
Ти не здригнувся, ти його зборов.

І ліг до ніг — броньований удав,
Твій меч йому на голову упав,
Розвіяв морок блискавкою сталі...

Хіба злічити, скільки гинув ти
І воскресав, щоб у Берлін дійти
І в Трєптов-парку стать на п'єдесталі!

УКЛІН ГЕРОІЧНІЙ ЗЕМЛІ

Безсмертна Севастополя земля,—
Полите щедро кров'ю поле бою,
Завжди, коли зустрінуся з тобою
А чи побачу з моря іздала

Твої знайомі гори і висоти,—
До сліз душевним трепетом проймаюсь,
Із почуттям і гордості, й скорботи
Тобі доземно, низько уклоняюсь.

Не раз, бувало, сунули сюди
Із моря й суші ворога навали...
Нас — не збороли, а самі — упали...

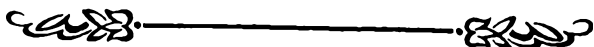
Могилою їм, земле, стала ти.
Ніхто тебе не змусив до покорн.
Вклоняюсь вам, кургани, сині гори!

ДУМА КОСМОНАВТА

Тяжіння подолавши непокору,
Поміж зірок, на чорнім неба тлі
Людина із космічного простору
Побачила блакитний диск Землі
В тремтливому сіянні. «Ось яка ти,—
Вуста шепочуть,— матінко Земля,
В житті моїм одна, планета-мати,
Щаслива доле і любов моя!..

Твій син — горджуся, Земле, я тобою,
Ти сяєш в небі зіркою ясною.
Мій зір твоя чарує голубінь.

Твій син — тобі ясної хочу доли:
Сіяй у небі, Земле, щоб ніколи
Не падала на тебе всен тінь!..

ВАЛЕНТИН БИЧКО

З ВІНКА СОНЕТІВ
«МИ КЛЯНЕМОСЯ
ЛЕНІНОІМЕННО»

* * *

Моє життя — не темно-сивий бір,
Бо ще в дитинстві, на старім порозі,
Я стрівся з Леніним і по дорозі
Пішов за ним всьому наперекір.

Здирався я на гострий косогір,—
То твердо йшов, то падав у знемозі,
Але, як сонце на палкім морозі,
Мені світив його видющий зір.

Учив я букви при чаднім вогні,
Куркульська куля біла по мені,
І не жахавсь я, а мужнів щоднини.

Мені проїв сорочку кислий піт,
Та брав за горло я вчорашній світ —
І все тому, що я з його родини.

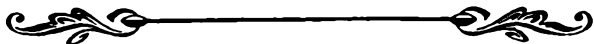
* * *

Несуть в безмежжя дихання людини,
Тривоги наші, роздуми й труди.
Гармонії всесвітньої лади
Настроюються на мотив єдиний:

Не на химерні злагоди-ладини
Добра і зла, багатства і біди —
На прямоту робочої ходи,
Яка вогонь викрешує з льодини.

Водно злились: тепло робочих рук
І думки Ілліча бентежний рух,
Якій не буде смертної години.

Її несуть у душах трударі,
Від неї царства падають старі,
Одвічні вибухають холодини.

ЄВГЕН БАНДУРЕНКО

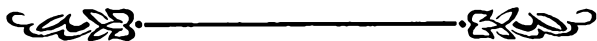
ПАРТІЇ

О партіє! Ти в себе увібрала
Усе найкраще від своїх людей:
І світлу мудрість лєнінських ідей,
І силу рук від молота і рала.

З тобою ті, що атом розкували,
Що в злеті творчому не сплять ночей.
Ти їх, мов рідна мати, до грудей
Всіх пригорнула, всіх пришанувала.

Не тільки ми — вже знає цілий світ,
Що ти — радянського народу цвіт,
Що ти — краса його, і правда, й сила.

До комунізму ти торуєш путь,
І за тобою всі трудящі йдуть,
І ти ведеш їх, впевнена і сміла.

ВАСИЛЬ БОНДАР

СОНЕТ НАВПАКИ

*Битому фашистському
генералу Гудеріану*

Очей тобі не виїв дим гіркий
Осель моїх, що їх спалили хлопці
З-над Рейну й Зее, кожен із яких

Летів на Схід в броньованій коробці,
Щоб стерти нас. Та, вийшовши на прою,
Ми захистили ленінську зорю...

О битий генерале! Син брехні,
Ти написав сльозливі мемуари
Про те, як роздягали із броні
Тебе солдати з Мінська й Краснодара.

Та ядом сповнені твої рядки,
Бо хочеш знов затіять все спочатку.
Але — не вийде. Тому навпаки
Я написав сонет тобі на згадку.

ГРИГОРІЙ КРИВДА

* * *

Читаю план... Який високий зміст!
Яка, погляньте, сонячна вершина!
До комунізму йде моя країна,
Піднявшись над віками в повний зріст.

З колгоспних сіл, із робітничих міст
Зліта до сонця пісня соколина,
Йде по землі господарем людина,
Якій імення горде — комуніст!

Хай ще сніги лежать навкруг узорні,—
Сьогодні серце вже весну стріча.
Нам йти вперед, де сяють далі зорні
Під переможним стягом Ілліча!

О краю мій, яке ж я щастя маю:
Читаю план — судьбу свою читаю!..

ДУБ ТА ЛОЗИНА

Байка-сонет

«Йде буря з заходу. Ти бачиш, Дубе?
Все небо вітер хмарами вкрива!
Як хоч собі, а я не хочу згуби,—
Я буду гнутись і лишусь жива».

«Я ж Дуб, а не Лозина й не Трава.
Я гідно стріну силу дику й грубу,
Я буду захищать Тополю любу,
Допоки й буде ціла голова!»

«Даремно! Пережди до безгоміння —
Скалічить буря ж всі тобі гілки,
А то ще й вирве геть з корінням...»

«Хай так. На дрова я згоджусь-таки
І грітиму людей в час хуртовиння.
Бо з тих, що гнуться,—
роблять лиш різки!»

БОРИСЛАВ СТЕПАНЮК

ЛАСТІВ'ЯЧИЙ СОНЕТ

Прилинула родина ластів'ят
І щебетом садок заповонила,
А незадоєго до Травневих свят
З весною разом все озеленила.

Саманних поналіплювала хат,
Запрацювала, як артіль стосила,
Щоб пір'ям зодягнуть своїх малят
І до польоту виростити крила.

Коли ж у вирій зграйки піднялись,
В саду зашелестів багрянний лист:
І я, мовляв, готовий до польоту!

— Вгамуйся,— відказали ластівки,—
Ми лине́м ткать зелені сорочки,
Щасливого бажай нам повороту.

ДМИТРО ПАВЛИЧКО

ЛЕНІН

До сонця він подібний. Обійма
Промінням розуму простори світу,
Іде весна на землю, ним зігріту,
А де не світить — радості нема.

Немає між людьми тепла-привіту,
Де визиску загусла чорна тьма,
Де поглинає тих страшна тюрма,
Котрі чекають ленінського світу.

Повинні впасти мури кам'яні,
На волю в'язні вийти мають конче,
Здобути владу мусять ясні дні.

І, вирвавши планету з темноти,
Племенам і народам, наче сонце,
Його ім'я сіятиме завжди!

* * *

Що кличе до життя нас на землі?
Говорить розум: «Боротьба і праця».
Та серце зразу хоче сперечатися:
«А де любов? Лиш кров та мозолі...

Знов каже ум — уславлений дорадця:
«Безжурні не полюблять мотилі».
Знов серце виклада свої жалі:
«Пропав, хто міг любові відцуратися!»

Обоє мають рацію вони.
Та все воно в житті злилось, неначе
Початок літа і кінець весни.

Та я не сходжу з рідного ковчега —
Я за Вітчизну дам життя юначе...
Вітчизна — ось і альфа і омега!

З ЦИКЛУ «ГРАНОСЛОВ»

На вічну пам'ять Максиму Рильському

...І підеш ти в мандрівку століть
З мого духа печаттю.

І. Франко

IV

Залізний нелинь чорними руками
Давив у нетрях туч, немов гаддя,
Палючі блискавиці все життя,
Згоряючи над юними дубками.

У нього переймаючи знаття,
Вони росли й міцнішали з роками,
А з нього листя падало зірками
Від радості за їхнє майбуття.

Вогненні ручаї текли по ньому,
Клекочучи, шугали у траву,
Аж доки серце із грудей старому

Не вижорнили в темінь грозову.
Та він і мертвий береже від грому
Свою родину, в зелені живу!

V

Була у нього усмішка дитяти —
Блакиті української тепло.
Любов'ю серце зроджене було.
Як пісня — чесне, як бджола — завзяте.

І сивокриле, зжурене чоло
У сяві Франкової посвяти.
І, панською сокирою потяте,
Ім'я Залізнякове в нім жило.

Лиш кольору очей не передам,
Що світ у слові залишили нам,
Де з подиву і гордості горів я;

Його, як ластівки у небі слід,
Червонокровий не пійма граніт,
Ні мармур, що слабий на білокрів'я.

VI

Стояв і плакав я коло труни
Максима Рильського в печалі темній.
І сам себе у марності нікчемній
Побачив із його височини.

І сам собі я говорив: збагни,
Що смерть іде по стежці потаємній,
Щоб мозок твій перетворити в кремній,
А кість — у пневматичність бузини.

Безсмертя виростає не з могили,
Воно встає з колиски до вікна —
В житті його велика таїна.

Благослови свої життєві сили,
Щоб так, як він, свою верстати путь,
А помирати можна вже як-будь.

З ЦИКЛУ «БІЛІ СОНЕТИ»

ДЕРЕВА

Мені ненависна дерев покірність:
Рубай, коли, пали — вони мовчать.
Однісінька сокира проти лісу
Бездарною звитяжницею йде.

Люблю я тиху гордість деревинну —
Дивитись вгору, не стояти взгин,
Вмираючи, приховувати стогін,
У полум'ї не крикнути: рятуї!

Висока гідність і низька покора
В одній душі, в однім листку живуть —
І цю огидну єдність проклинаю!

Чим вигнати з дубів тупе мовчання,
Коли воно вже звикло до вогню,
Що душу лісу в попіл обертає?

ПРАПОР

Серця правдиві притягають грім.
Тому не треба скаржитись ніколи,
Що хтось упав, розколотий навпіл,
Або посивів чи осліп ще юним.

Як ти боїшся — виріж, викинь геть
Своє безрадне й небезпечне серце,
А замість нього в груди впхай собі
Ганчірку, що до блискавок байдужа.

Але, вчинивши так, не вибігай
Із хати в бурю, не вдавай сміливця,
Коли онучу носиш за ребром.

Вся кров твоя не зробить з неї стягу,
А крапля крові серця, що жило,
Хустинку вознесе понад віками.

ОСВЕНЦІМ

З Освенціма не повернусь ніколи,
Хоч добровільно я сюди прийшов.
Тут черевички донечок моїх
Говорять вирваними язиками.

Тут батькові старенькі окуляри
На купі скелець битих та оправ
Пізнав я по волів'ячій жилі,
Що нею зв'язані вони в надніссі.

Тут матері моєї сивина
У скиртах людського волосся тліє,
Тут очі брата в попелі блищать...

Метафор не шукайте в цьому вірші,
Хіба що не було у вас батьків
І ви дітей ніколи не взували!

**З ЦИКЛУ «СОНЕТИ
ПОДІЛЬСЬКОЇ ОСЕНІ»**

ЗЕРНО

Мого життя не вистачить мені
Для діл, що їх у задумах лелію.
І не одну мою жагучу мрію
Зі мною поховають у труні.

Лежати з ними в п'їтьмі й тишині
Під кам'яним надгробком не зумію.
Рвучись у світ, у людську веремію,
Віроджуся в пшеничному зерні.

В його ядра вогненнім безконеччі
Заграють, як у безмірі, світи,
Нездійснені жадання молодечі.

Я рідним полем вічно буду йти,
Не виймуть з мене сонця й доброти
Сльотаві дні, зимові холоднечі.

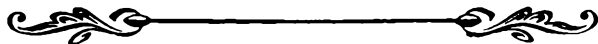
РАНОК

Ще котить вітер листя по соші,
Як обруча палаючого диво,
А вже сльота з'їдає дні жадливо,
Немов іржа забуті лемеші.

Ще не змолола осінь, а в коші
Засипала зима багате мливо:
Спадає сніг повільно й терпеливо,
Біліють крила ниви і душі.

Я слухаю, як свищуть, ніби реї,
Антени на дахах у ніч бліду,
Як днина йде, подібна до лілеї.

Сивіючу, але ще молоду,
В долоні сонця голову кладу,
Неначе в руки матері своєї.

ФЕДІР МАЛИЦЬКИЙ

ЦВІТ ЛОМИКАМЕНЯ

Лесі Українці

Лиш сонце вранці взолотить блакить,
Тендітна ця і світлолюбна квітка
До сонця пне тичинки і лелітки
І вперто бореться за право жить.

Росте вона на скелях поміж гір,
Пускає парость в шпари, ломить камінь.
Весну віта вогнистими квітками,
Живе негодам всім наперекір.

Як дивна і живуча ця рослина,
Боролась хвора Леся щохвилини
За кожний подих власного життя,

І піснею досвітньою, дзвінкою
Вона сурмила, кликала до бою
І славила України майбуття.

ГРИГОРІЙ ДОНЕЦЬ

ДИТИНСТВО

Пробігло літо босими ногами
Через гаї і ниви по стерні.
Не гонить грім отару батогами,
Вже й осінь на багряному коні

Левадами промчала. Волохата
Прийшла в село яругами зима,
В заметах білих потопає хата,
На вулиці й стежини ще нема.

Простує хлопчик через яр до школи —
Дорога не легенька навпростець!
Учитель радо зустріча:— Ніколи

Морозу не боїшся — молодець!
Заходь мерщій, для тебе є новини:
В «Червоному шляху» поезії Тичини!

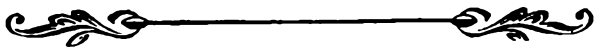
МУЗА

Не в образі міфічної богині,
Блакитноока, молода, земна,
В червоній неприношеній хустині
До нас в райком приходила вона.

Півроку стажу мала в комсомолі,
А вже була студентським ватажком
(Навчалася у торговельній школі).
...І досі бачу: Канівський райком

Стоїть на пагорбі в зеленім шумовинні,
За руку Муза в сад мене веде
(О ті далекі зустрічі хвилинні!)
І руку ніжно на плече кладе.

І заздять комсомольці — вірні друзі—
Мені й моїй блакитноокій Музі.

ВАСИЛЬ ГРІНЧАК

* * *

Ковалю, дорогий ковалю,
Великий брате криці і вогню,
Пали у горні кривду і брехню,
Не буде в світі горя і печалі.

Усе життя ти йдеш назустріч дню,
До підлості нема у тебе жалю.
Гартуй же правду із міцної сталі,
Як воїнам гартуєш ти броню.

Без правди ми не можем в світі жити,
Нам тільки з нею у бої ходити
До старості, до посивілих скронеь.

Коли ж в горнилі буде жар згасати,
Ми біля нього станемо на чати,
І кожен кине серце у вогонь!

МИХАЙЛО КЛИМЕНКО

ПРОБУДЖЕННЯ

Як хороше блукать по таловинні,
Пробудження у всьому помічать,
Вже галки понад соснами кричать —
У цьому березневі ранки винні.

І проліски ось визирнуть повинні,
Бутони вже з-під снігу манячать,
І на калюжці крижана печать
Ламається у вогкій луговині.

Ген верболіз назубрився очасто —
Раннішої ж нема деревини...
Усе віщує нам любов і щастя.

«З блакиттю вас! Із першим днем весни!»
Веселики у небі задзвонили...
А ви хіба всю зиму цим не снили?

СКЛЯРІ

Постукують іскристо у хатині
Склярі — то забивають у пази
Гвіздки шпильчасті, й чути голоси,
Бо двері — навстіж, кличні і гостинні.

Як хороше тут потрудитись нині,
І скільки в кожному поруху краси!
Здається, серце й розум віддаси
В цю мить і вічності, і кожній днині...

На теплих тахлях — руки молоді,
І скло надколюється під алмазом,
Мов хльоска хтось лозою по воді.

Багато втратив, хто не був ні разу
На синьоплесих шумних парниках,
Щоб струм весни відчути у руках!

ГРИГОРІЙ КОВАЛЬ

ВОДА БОЛІТ

Л. Черних

З копитного сліда зелену воду
Я пив не раз в житті гірку на смак.
Мабуть, у хашах тих і звір не ходить,
Де ми ходили в полум'я атак.

В загравах смерть своє справляла свято,
Могили насипала на межі,
І жалібно дивились вслід солдатам
Снарядами розбиті бліндажі.

О грізних днів багрянні блискавиці,
Стежки траншей, криваві і круті,
Вода боліт... Вона не раз присниться
Солдатові на пройденій путі...

Та я не зміг би щастям похвалитись,
Коли б не пив її в своїм житті.

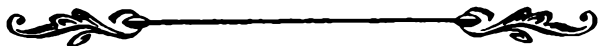
* * *

Шукаю слова радості й краси,
Шукаю зір, яких блакитне світло
Засвітиться, і зникне, і засвідчить,
Що десь погасла ще одна планета.

Шукаю барв і звуків, із яких
Народиться мелодія цвітіння,
І закружляє на пташних крилах,
І затріпоче у чиемусь серці.

Шукаю згублене й давно забуте,
І біля ватри спогадів сідаю,
І грію руки й серце в самотині,

Й чекаю стрічі з ранньою зорею,
Щоб знов мене вона благословила
У путь, якій імення — безконечність...

МИКОЛА ВІНГРАНОВСЬКИЙ

СІКСТИНСЬКА МАДОННА

Ти дивишся в майбутнє, у світи
І їм несеш дитя своє...

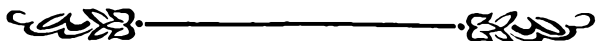
М. Рильський

Заміновані Гітлером в чорній воді у підвалі,
Ви стояли, Мадонно,
в останніх обіймах життя —
І хрести літаків напливали на ваше дитя,
Розверталися танки до вашої, Жінко, печалі!

Ви дивились в майбутнє — у смерть і наругу —
І дитя їм несли, бо ваш поклик — нести,
І надію, і жах, недовір'я і тугу
Ви простерли з очей в нерозумні світи.

Повз червоні дроти першим вбіг
до підвальної ями
Бондаренко Іван із села Ковалі над Дніпром...
І схилився чоловік закривавленим смертю чолом

Перед вами, Страждання з дитям,
над крутими віками.
Ви стомились, Мадонно, і ви подали йому сина,
Опустивши меч, став Іван з ним на площі
Берліна.

ВОЛОДИМИР ПАНЧЕНКО

КАЗКА

Вона ходила через перевали,
Де міражі стелилися, як дим,
Старих вона майбутнім забавляла
І обіцяла долю молодим.

І дарувала найсвітліші мрії,
І відганяла найстрашніше зло.
Бувало, зайде в хату, як зоріє,—
Дивись, і справді людям повезло.

Влетить вона — за нею птиця синя
Роздарує на щастя жар-перо...
Ходила казка скрізь по Верховині,
В серцях гуцулів сіяла добро.

Воно зійшло, добро оте, і нині
Живе жар-птиця тут, на Верховині.

ВОЛОДИМИР ВІЛЬНИЙ

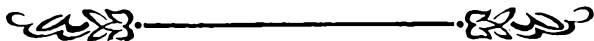
СОНЦЕ НА ЧОЛІ

У нього сонце на крутім чолі,
Весняних борозен важке проміння.
Ішов поет по страдницькій землі
Навстріч вітрам і юним поколінням.

Окруж в тумані пасма сивих гір,
Крик пізній несподіваної птиці,
Флояри спів і шум гулкий Бистриці,
Ранковий спалах одиноких зір.

А серце знову дума огорта,
Настійно б'є, викрешує тривогу,
Кудись зове, кудись буремно кличе.

Огненна дума спалахом зліта,
Віщуючи незвідану дорогу,—
І буде знову слово войовниче!

КОСТЬ ДРОК

З «КИЇВСЬКИХ СОНЕТІВ»

I

Русі колиска, стародавнє місто,
Дивлюсь на тебе — й серце завмира.
І нині хрест над схилами Дніпра
Здіймає Володимир урочисто.

І в скверах на печерському роздоллі,
Де одяглися в панцир ясени,
Я голос Ярославни мимоволі
Крізь шепіт вітру чую з далини.

Але не звідать скарг її нікому:
То журавлі у небі голубому
Сурмять стривожено осінній збір.

Вітрила хмар нависли з небосхилу.
І Київ, мов у вічність посивілу,
У синь Дніпра вдивляється із гір.

IV

В погожий день осінньої пори
Печерськ у липах золотавих тоне.
Горять над «Арсеналом» прапори,
І гріє нас їх полум'я червоне.

А зовсім поряд — лиш на площу глянь:
Охороня гармата сірі стіни,
Це грім її будив жовтневу рань,
Коли повстали бойові дружини.

Дивились в очі смерті і вогню
Робітники, що вийшли на борню.
Тут кров їх запеклася на граніті.

Здається — йде од вибухів луна...
І досі в шрамах заводська стіна,
Неначе груди воїна пробиті,

МИКОЛА ЛИХОДІД

СОНЕТ ПІЗНАННЯ

Хліб — як золотий...

М. Рильський

Пекуче сонце. Хліб — як золотий,
Окрайці на соняшниковім листі.
І мріється засмаглій трактористці,
Як мати з печі дістає листи

Бляшані — закіптюжені, а чисті,
На них-бо паляницям ізрости,
Які не просто їсти, а рости
Од них. Плекать думки пречисті.

Ростем пречисті — і плечисті, так.
У гніві праведні. Це знає всяк,
Хто проти нас виходив у двобої.

Свячений хліб — той материнський хліб,
Без нього ми ніколи не змогли б
Такими бути. Як є. Самі собою.

ПАМ'ЯТЬ ЗАГОНУ

Ці сонети автор люб'язно присвячує шановному Григорію Яковичу Базимі — колишньому начальникові штабу Сумського партизанського з'єднання, а в повоєнний час активному пропагандистові революційних і бойових традицій радянського народу

I

Прожили рік, кружальця сіл і міст
Він відзначив у пам'яті й на карті.
Їх назви людської уваги варті,
Бо криється у них глибокий зміст.

Відлуння битви, пил курних доріг,
Далеких рейдів романтичну звабу, —
Усе запам'ятав начальник штабу
І, наче скарб, для поколінь зберіг:

Як гартувалась месницька могуть,
Мости злітали в темну каламуть
І як герої билися до скону...

То все було... Літа у далеч йдуть.
І не дарма Базиму люди звуть
Нев'янучою пам'яттю загону.

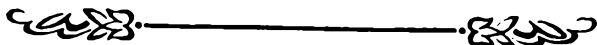
II

Живе щоліта він у курені
На пасіці — один з пенсіонерів.
До нього йдуть загони піонерів
Послухати про партизанські дні.

І він охоче всім оповіда
Про вчинки месників і їх відвагу,
Як зносили в походах голод, спрагу,
Та не спиняли їх вогонь, ані вода.

Про всіх, що вславили в борні загін,
Про себе лиш ні слова, мов не він
Трудивсь і бився мужньо без спочину.

Ті розповіді слухав я не раз,
Повторюючи в думці повсякчас:
«Як скромність возвеличує людину!»

ЄВМЕН ДОЛОМАН

СОНЕТ СТЕПУ

Тебе я знаю кілька тисяч років:
Ти простилася в буйній ковилі
На всі чотири сторони землі —
Незайманий, рівнинний і широкий.

Ти був для мене щастям і бідую,
Життям і смертю був для мене ти.
Я, гнаний спекою, морозами, нуждою,
Не міг од тебе й кроку одійти.

На мене йшов з мечем лихий чужинець,
Мене в ясир не раз волік ординець,
Та серце я своє лишав тобі.

Зникали ріки, гасли зорі в небі,
А ти — живий, і я побіля тебе —
В неспокої, в тривозі, в боротьбі.

ДМИТРО ЛУЦЕНКО

ЯК БЕЗ ПОВІТРЯ, ХЛІБА І ВОДИ

Як без повітря, хліба і води
Не може жити на землі людина,—
Так я без тебе черствію завжди,
Моя відрадо, пісне солов'їна.

Тебе в житті я трепетно творив,
Виношував у серці кожну ноту.
В твій то сумний, то радісний мотив
Переливав і радість, і скорботу.

Всю таїну тобі я відкривав,
Проникливі й прості слова шукав,
Щоб заздрили твоїй пісенній вроді.

Повір, не засумую з горя я,
Якщо й забудуть автора ім'я.
Аби довічно ти жила в народі!

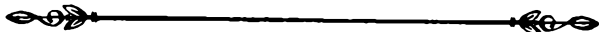

Примітки

Перші українські сонети були надруковані в журналі «Вестник Европы» у 1830 році. Відтоді сонети посідають чільне місце не тільки у зібраннях творів окремих українських поетів, а й у численних колективних збірниках, альманахах, антологіях — «Русалка Дністровая» (1837), «Ластівка» (1841), «Вінок русинам на обжинки» (1846), «Южно-русский сборник» (1848), «Антологія руська» (1881), «Ватра» (1887), «Зерна» (1888), «Складка» (1897), «Степові квітки» (1899), «Вік» (1900 і 1902), «Акорди» (1903), «Дубове листя» (1903), «Українська муза» (1908) та інших, що з'явилися до Великої Жовтневої революції, а також у багатьох радянських виданнях — від збірників 20-х років аж до чотиритомної «Антології української поезії», укладеної М. Рильським та М. Нагнибідою, щорічних «Днів поезії», квартальника «Поезія» тощо. Вийшло кілька збірок сонетів окремих авторів (І. Франка, М. Рильського, Бориса Тена та ін.).

ДОЖОВТНЕВИЙ СОНЕТ

ШАШКЕВИЧ МАРКІЯН СЕМЕНОВИЧ
(1811—1843)

До ***. Вперше надруковано в альманасі «Вінок русинам на обжинки», Частина перша, Відень, 1846, с. 80. Датується орієнтовно 1833 р.

Сумрак вечерній. Вперше надруковано в альманасі «Русалка Дністровая», Будапешт, 1837, с. 78—79. Датується орієнтовно до 1836 р.

Обидва сонети подаються за виданням: Письменники Західної України 30—50-х років ХІХ ст. К., «Дніпро», 1965, с. 47—48, 52.

УСТІЯНОВИЧ МИКОЛА ЛЕОНТІЙОВИЧ

(1811—1885)

Побратимові в день імені єго. Автограф цього вірша датований 1836 р. і має таку назву: «Прелюбезному другу нашому Руслану-Маркіяну Шашкевичу в день ім'я єго». Вперше надруковано в альманасі «Вінок русинам на обжинки», Частина друга, Відень, 1847, с. 125.

Подається за виданням: Письменники Західної України 30—50-х років ХІХ ст. К., «Дніпро», 1965, с. 302.

МЕТЛИНСЬКИЙ АМВРОСІЙ ЛУК'ЯНОВИЧ

(1814—1876)

Бандура. Вперше надруковано у зб. «Думки і пісні та ще дешчо», Харків, 1839.

Подається за виданням: Українські поети-романтики 20—40-х років ХІХ ст. К., «Дніпро», 1968, с. 135.

ФЕДЬКОВИЧ ЮРІЙ АДАЛЬБЕРТОВИЧ

(1834—1888)

До руського боянства. В церкві. Вперше надруковано у зб. «Поезії Іосифа Федьковича», Львів, 1862.

Подаються за виданням: Юрій Федькович. Твори в двох томах, т. І. К., ДВХЛ, 1960, с. 60, 75—76.

ФРАНКО ІВАН ЯКОВИЧ

(1856—1916)

Усі сонети подаються за виданням: Іван Франко. Твори в двадцяти томах. К., ДВХЛ, 1955—1956. Після назви вірша у дужках римськими цифрами позначатиметься том, арабськими — сторінка. Автографи віршів зберігаються у Відділі рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР.

Вольні сонети

«Сонети — се раби. У форми пута...» (X, 139). Вперше надруковано в ж. «Світ», 1882, № 14 (2), с. 246 під заголовком «Сонети» і псевдонімом Мирон ***. Під віршем дата: 1880.

«Чого ти, хлопе, вбравсь у стрій лицарський» (X, 139—140). Вперше надруковано у зб. «З вершин і низин», 1893.

Котляревський (X, 140). Вперше надруковано у зб. «З вершин і низин», 1893. Під віршем дата: 1873.

Народна пісня (X, 140—141). Це перший друкований твір Франка. З'явився у львівському ж. «Друг», 1874, ч. 3, с. 51 під заголовком «Народні пісні (Сонет)» і псевдонімом Джеджалик. У зб. «З вершин і низин», 1893, має дату 1873. Нова редакція цього вірша (переробка на п'ятистопний ямб) була уміщена Франком у зб. «Із літ моєї молодості», Львів, 1914.

«Незрячі голови наш вік кленуть» (X, 141). Вперше надруковано в ж. «Світ», 1881, № 8—9, с. 156 (цикл «Хвилі», II) під псевдонімом Мирон ***. Вірш складався з чотирьох катренів, форми сонета набув у зб. «З вершин і низин».

«Жіноче серце! Чи ти лід студений» (X, 141). Вперше надруковано у зб. «З вершин і низин», 1893.

«Вам страшно тої огняної хвилі» (X, 142). Вперше надруковано в ж. «Світ», 1881, № 11—12, с. 207 (цикл «Хвилі», VI) під псевдонімом Мирон ***.

«В снах юності так сквапно ми шукаєм» (X, 142). Вперше надруковано у зб. «З вершин і низин», 1887.

«Як те валізо з силою дивною» (X, 142—143). Вперше надруковано в ж. «Світ», 1881, № 8—9, с. 156 (цикл «Хвилі», IV) під псевдонімом Мирон ***.

«Смішний сей світ! Смішніший ще поет» (X, 143). Вперше надруковано у зб. «З вершин і низин», 1887.

Сікстинська мадонна (X, 143—144). Вперше надруковано у зб. «З вершин і низин», 1887.

«Ось спить дитя, невинний ангел чистий» (X, 144). Вперше надруковано у зб. «З вершин

і низин», 1887. У виданні 1893 р. під віршем дата: 1881. Дата в автографі № 496 (11—12 апр. 1884 р.).

Пісня будучини (X, 144—145). Вперше надруковано у зб. «З вершин і низин», 1887.

«Досить, досить слова до слів скла-дати» (X, 145). Вперше надруковано у зб. «З вершин і низин», 1887. У виданні 1893 р. під віршем дата: 1881. Дата в автографі (архів О. Маковея)— 11 апр. 1880.

«Ні, не любив на світі я нікого» (X, 145). Вперше надруковано у зб. «З вершин і низин», 1893. Ранній варіант цього вірша, написаний у вересні 1889 р., вперше опублікований М. Возняком у ж. «Вітчизна», 1946, № 5 («Тюремні чернетки Івана Франка»), а потім уміщений у XIII т. (с. 246) в децю іншому прочитанні.

«І довелось мені за се страждати!» (X, 146). Вперше надруковано у зб. «З вершин і низин», 1893.

«Колись в сонетах Данте і Петрарка» (X, 146). Вперше надруковано у зб. «З вершин і низин», 1893. Під віршем дата: 24 сент. 1889 р., хоч насправді написаний він 14 вересня 1889 р.

Спенсер Едмунд (1552—1599)—англійський поет-сонетар.

Рюккерт Фрідріх (1788—1866)—німецький поет, автор «Geharnischte Sonette».

Із «Тюремних сонетів»

«Се дім плачу, і смутку, і зітхання» (X, 147). Вперше надруковано у зб. «З вершин і низин», 1893.

«*Lasciate ogni speranza*»—напис над входом до пекла у «Божественній комедії» Данте.

«Вже ніч. Поснули в казні всі, хропуть» (X, 150). Вперше надруковано у зб. «З вершин і низин», 1893. Під віршем дата: 17 сент. 1889, у чернетці— 14 вересня.

Візитирка—віконце у дверях тюремної камери.

Шельвах—вартувий.

Пісня арештантська (X, 158). Вперше надруковано у зб. «З вершин і низин», 1893.

Декрет—рішення, вирок.

Довбанці — взуття, видовбане з дерева.

«У сні мені явилися дві богині» (X, 159—160). Вперше надруковано у зб. «З вершин і низин», 1893.

«І говорила перша: «Я любов» (X, 160). Вперше надруковано у зб. «З вершин і низин», 1893.

«І говорила друга: «Я ненависть» (X, 160—161). Вперше надруковано у зб. «З вершин і низин», 1893.

З різних циклів і збірок

«Я буду жити, бо я хочу жити!» (X, 70). Вперше надруковано у ж. «Світ», 1881, № 6, с. 102—103 під псевдонімом Мирон ***.

«Так, ти одна моя правдивая любов» (XI, 10—11). Вперше надруковано у ж. «Зоря», 1891, № 19, с. 366 («Зів'яле листя», VII).

«Я згадую минуле життя» (XI, 156). Вперше надруковано у зб. «Із днів журби». Поезії, Львів, наклад автора, 1900.

ГРІНЧЕНКО БОРИС ДМИТРОВИЧ
(1863—1910)

Із «Весняних сонетів»

Цей цикл, що складається із 14 сонетів, написаний у 1888 р. Вперше надруковано за підписом В. Чайченко у ж. «Зоря», 1890, № 13. Подається за виданням: Борис Грінченко. Твори в двох томах, т. 1. К., В-во АН УРСР, 1963, с. 69—75.

УЛЯНА КРАВЧЕНКО
(ШНАЙДЕР ЮЛІЯ ЮЛІВНА)
(1860—1947)

Мені не жаль (I—II). Замного (I—IV)

Вперше надруковано в альманасі «Перший вінок», Львів, 1887, с. 23—24, 142—144. Подаються за виданням: Уляна Кравченко. Вибрані твори. К., ДВХЛ, 1958, с. 70—73.

САМІЯЛЕНКО ВОЛОДИМИР ІВАНОВИЧ
(1864—1925)

Привіт Буковині. Вперше надруковано в літературно-науковому додатку до газети «Буковина»— альманасі «Зерна», Чернівці, 1888, с. 3. Написано з нагоди мандрівки поета по Буковині.

Сонети (I—II)

Вперше надруковано у зб. «Україні», Львів, 1906, с. 55. Подаються за виданням: Володимир Самійленко. Твори в двох томах, т. I, К., ДВХЛ, 1958, с. 78, 101—102, де вміщено також 9 сонетів з циклу «Весна».

БОРДУЛЯК ТИМОФІЙ ГНАТОВИЧ
(1863—1936)

Осінній сонет. Вперше надруковано в ж. «Зоря», 1890, № 18.

Ліс. Вперше надруковано в ж. «Зоря», 1891, № 6. Подаються за виданням: Тимофій Бордуляк. Твори. К., ДВХЛ, 1958, с. 442—443. Там же вміщено два вірші «З зимових сонетів».

МАКОВЕЯ ОСИП СЕМЕНОВИЧ
(1867—1925)

«Я вам не завидую, духом бідні». Вперше надруковано у зб. «Поезії», Львів, 1894. Подається за виданням: Галицька та буковинська поезія XIX віку. К., Книгоспілка, 1927, с. 107—108.

ЧЕРНЯВСЬКИЙ МИКОЛА ФЕДОРОВИЧ
(1868—1946)

Україні

Вперше надруковано у зб. «Зорі», К., 1903.

З циклу «Донецькі сонети»

«Я бачу знов вас, рідні гори!». Останнє прощай. Вперше надруковано у зб. «Донецькі сонети», Бахмут, 1898.

Усі сонети подаються за виданням: Микола Чернявський. Твори в двох томах, т. I, К., «Дніпро», 1966, с. 111—112, 196—197.

ЛЕСЯ УКРАЇНКА (КОСАЧ ЛАРИСА ПЕТРІВНА)
(1871—1913)

Сім струн

ґа. Сонет. Вперше надруковано у зб. «На крилах пісень», Львів, 1893. В автографі циклу ця поезія має два варіанти.

Сонети (I—II)

«Натура гине—вся в оздобах, в золоті». Вперше надруковано у зб. «На крилах пісень», с. 36.

«Дивлюся я на смерть природи, і благання...» Вперше надруковано у кн. Леся Українка. Неопубліковані твори, Львів, 1947, с. I.

Кримські спогади

Бахчисарай. Бахчисарайський дворець. Вперше надруковано у зб. «На крилах пісень».

Весна в Єгипті

Дихання пустині. Вперше надруковано в ж. «Рідний край» за 1909 р. (вийшло 9 травня 1910 р.).

Усі сонети подаються за виданням: Леся Українка. Твори в десяти томах, т. I, К., ДВХЛ, 1963, с. 93, 101—102, 116—117, 395.

ВОРОНИЙ МИКОЛА КІНДРАТОВИЧ
(1871—1942)

На березі моря. Вперше надруковано в альманасі «Складка», СПб, 1897, VI, с. 91.

Подається за виданням: Микола Вороний. Вибрані поезії. К., «Радянський письменник», 1959, с. 97.

РАДЯНСЬКИЙ СОНЕТ

ТИЧИНА ПАВЛО ГРИГОРОВИЧ
(1891—1967)

Я знаю. Надруковано в зб. «Плуг». Подається за виданням: Павло Тичина. Твори в шести томах, т. I К., ДВХЛ, 1961, с. 122.

В Х а р а к с і. Із книги «Чуття єдиної родини». Подається за т. I Творів, с. 306.

РИЛЬСЬКИЙ МАКСИМ ТАДЕЯОВИЧ
(1895—1964)

Перші сонети М. Рильського датовані 1911 роком, останній — 16 листопада 1963-го, отже, поет не розлучався з цією вишуканою формою впродовж усього творчого шляху.

Усі вірші подаються тут за виданням: Максим Рильський, Твори в десяти томах. К., ДВХЛ, 1960—1962, в якому вміщено 84 оригінальних і 20 перекладних сонетів. У дужках після назви вірша римськими цифрами вказано том, арабськими — сторінку.

Сільський сонет (I, 160). Із книги «Під осінніми зорями».

«Тріпоче сокір, сріблом потемнілим» (I, 219).

«Епоху, де б душею відпочить...» (I, 246). Із кн. «Гомін і відгомін».

Вісон — тонка коштовна тканина білого або пурпурного кольору у вбранні царів, жерців і ін.

«Пробіг автомобіль, синя хмарка дим у...» (I, 274). Із кн. «Гомін і відгомін».

Внівець — дотла, вщент, зовсім.

«То хмарка набіжить, і бризне дощ краплистий» (I, 286). У зб. «Сонети» цей вірш датований 1929 р.

«Знак терезів — доби нової знак» (I, 321).

Франко (I, 324).

Малого Мирона — мається на увазі один із ранніх псевдонімів Франка.

Києву (II, 221).
Незгасна зоря (III, 47).
Вірменії (III, 157).
Сікстинська мадонна (III, 213).
...свята Варвара й папа Сікст — фігури на картині Рафаеля «Сікстинська мадонна».

Два сонети (I—II)

Подаються за виданням: Максим Рильський. Сонети, с. 166—167.

Промінь. Вперше надруковано у зб. Максим Рильський. Іскри вогню великого. Поезії. К., «Радянський письменник», 1965, с. 173.

Це останній сонет Максима Рильського. Подається за кн. Максим Рильський. Сонети. Упорядкування Богдана Рильського. Передмова Дмитра Павличка. К., «Молодь», 1969, с. 173. Тут найповніше представлено сонетарський доробок поета — 127 оригінальних і 37 перекладних сонетів.

СОСЮРА ВОЛОДИМИР МИКОЛАПОВИЧ

(1898—1965)

Сонет. Надруковано у зб. «Юнь», 1927. Подається за виданням: Володимир Сосюра. Твори в десяти томах, т. I, К., «Дніпро», 1970, с. 169.

МАРФІЄВИЧ МИКОЛА ІВАНОВИЧ

(1898—1967)

Буковині. Сон. Сонети із зб. «Буковині», Х., 1930, що містила вірші, написані поетом після втечі на Радянську Україну (1924). Подаються за виданням: Микола Марфієвич. Черемоше, братку мій. Поезії. Ужгород, «Карпати», 1968. У книзі вміщено всього одинадцять сонетів.

ГОРДІЄНКО ДМИТРО ПРОКОПОВИЧ

(нар. 1901)

День. Подається за виданням: Із поезії 20-х років. Збірник. К., «Радянський письменник», 1959, с. 128.

БАЖАН МИКОЛА ПЛАТОНОВИЧ

(нар. 1904)

Папороть. Любисток. Залізняка ніч. Надруковано у кн. «Різьблена тінь». Лірика. (X.), «Книгоспілка» (1927). Подаються за виданням: Микола Бажан. Твори в двох томах, т. I. К., «Дніпро», 1965, с. 66, 67, 70, де вміщено також сонетний триптих «Розмайзілля».

На площі. VI вірш з циклу «Київські етюди». Подається за тим же виданням, т. II, с. 106.

МИСИК ВАСИЛЬ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

(нар. 1907)

Літо (I—II)

Вперше надруковано у кн. «Трави». 1922—1926. Золотоноша, 1927. Подаються за виданням: Василь Мисик. Вибране. К., ДВХЛ, 1958, с. 18—19.

Рудакі. Надруковано у зб. «Чорнотроп». Поезії. К., «Радянський письменник», 1966, с. 11.

Рудакі Абуабдулло (Абульхасан) (бл. 860—941) — великий таджицький і персидський поет.

ВОЛОЩАК АНДРІЯ ВАСИЛЬОВИЧ

(1890—1972)

Зростає гнів. Мое щастя. Подаються за редакцією останньої публікації: Андрій Волощак. Спалахи й горіння. Вибране. К., «Дніпро», 1971, с. 82—83.

Лесів (I—III).

Триптих написаний у квітні 1960 р. Датується за останньою редакцією. Подається за виданням: «Спалахи й горіння», с. 229—231. В цій книзі вміщено 26 сонетів.

ТУРЧИНСЬКА АГАТА ФЕДОРІВНА

(1903—1972)

З циклу «Урожай».

«Бує в полі хліб, як молоді літа». «О післяжнивний час! Колгоспні водії...». Надруковано у зб. «Урожай» (1939).

Подаються за виданням: Агата Турчинська. Вибрані поезії. К., «Дніпро», 1973, с. 38—39.

ДОРОШКО ПЕТРО ОНУФРІЙОВИЧ

(нар. 1910)

Рідний край. Хліб. Твій день. Труд.
Усі вірші подаються за виданням: Петро Дорошко. Літа,
дороги, зустрічі. К., ДВХЛ, 1961, с. 84, 415, 418, 429.
У книзі вміщено двадцять сонетів.

ТЕРЕЩЕНКО МИКОЛА ІВАНОВИЧ

(1898—1965)

З вінка слави

Подаються III, XIII—XV сонети за виданням: Ми-
кола Терещенко. Твори в двох томах, т. I, К., «Дніпро»,
1968, с. 262—270.

Тут уміщено також вінок сонетів «Слово і слава».

ГОЛОВАНІВСЬКИЙ САВА ОВСІЙОВИЧ

(нар. 1910)

«Дитя, убите катом на порозі». Подає-
ться за виданням: Сава Голованівський. 35 літ. Вибрані
поетичні твори. К., ДВХЛ, 1963, с. 111.

ПЛОТКІН ГРИГОРІЙ ДАВИДОВИЧ

(нар. 1917)

З вінка сонетів «Лінія вогню»

Надруковано вперше в «Літературній газеті» 27 черв-
ня 1946 р.

КРИЖАНІВСЬКИЙ СТЕПАН АНДРІЙОВИЧ

(нар. 1911)

Народ. Вітчизна. Подаються за виданням:
Степан Крижанівський. Срібне весілля. Вибрані поезії.
К., ДВХЛ, 1957, с. 58, 62.

Сонетарій

Подається за виданням: Степан Крижанівський. Фор-
мула щастя. К., «Радянський письменник», 1970,
с. 61—78.

НЕХОДА ІВАН ІВАНОВИЧ
(1910—1963)

З циклу «Нотр-Дам»

Подаються за виданням: Іван Нехода. Сад. Вірші, ми, казки. К., «Дніпро», 1971, с. 326—327.

КАЦНЕЛЬСОН АБРАМ ІСАКОВИЧ
(нар. 1914)

Веймарські сонети (I—II)

Подаються за виданням: Абрам Кацнельсон. Літа мої. Поезії. К., ДВХЛ, 1964, с. 135—136.

ЮЩЕНКО ОЛЕКСА ЯКОВИЧ
(нар. 1917)

Перед «Сікстинською мадонною» Рафаеля.

З циклу «Капрі»

«Тут Ленін був.»

Подається за виданням: Олекса Ющенко. Сповідь. Поезії. К., «Дніпро», 1971, с. 74, 90—91.

МАЛИШКО АНДРІЙ САМІЛОВИЧ
(1912—1970)

Усі сонети подаються за виданням: Андрій Малишко. Твори в десяти томах, К., «Дніпро», 1973. В дужках після вірша римськими цифрами позначено том, арабськими — сторінку.

«Далеких днів відкотиться луна» (IV, 257—258). З циклу «Рядки про Леніна».

З циклу «Сонети обухівської дороги»

«Я з краї де сині оболоні» (V, 201).

«Я з тих краї де в полум'ї зорі» (V, 201—202).

З циклу «Сонети вечорів»

«У вечорах, що встали, як вітрила...
(V, 218).

«Ті вечори осінні—як напій...» (V, 218—219).

«Встають мої світанки корчуваті...»
(V, 230).

З циклу «Сонети синього квітня»

«У квітні моложавіють дідн...» (V, 233—234).

«Черлений день, мов кутій у зброярні...» (V, 234).

«У квітні в нас не грають весілля...»
(V, 235—236).

«Летять, пливуть сурмлять ув імлі...» (V, 237).

«В квітневі вечори долає серце смук...» (V, 239—240).

ТКАЧЕНКО ВАЛЕНТИНА ДАНИЛІВНА

(1920—1970)

Радість і сумніви. Подається за виданням: Валентина Ткаченко. Завжди люблю. Поезії. К., «Молодь», 1959, с. 72.

ВОРОНЬКО ПЛАТОН МИКИТОВИЧ

(нар. 1912)

«Ревуть воли чумацькі навесні». «Люблю я Землю не легку й не просту». Подаються за виданням: Платон Воронько. Повінь. Поезії. К., «Радянський письменник», 1970, с. 131, 153.

Коло пам'ятника комунарові. Надруковано в ж. «Україна», 1973, № 48, с. 9.

ГОНЧАРЕНКО ІВАН ІВАНОВИЧ

(нар. 1908)

Перед пам'ятником радянському воїну. Уклін героїчній землі. Дума космонавта. З циклу «Сім сонетів». Подаються за кварталником «Поезія», 1973, № 3, с. 22—23, 25.

БИЧКО ВАЛЕНТИН ВАСИЛЬОВИЧ

(нар. 1912)

**З вінка сонетів «Ми клянемося лєніноіменно»
(1-й і 6-й сонети)**

Подаються за виданням: Валентин Бичко. Срібноліття. Вибрані поезії. К., «Дніпро», 1973, с. 159, 162.

БАНДУРЕНКО ЄВГЕН ФЕДОРОВИЧ

(1919—1972)

Партії. Подається за виданням: Євген Бандуренко. Бальзам і сіль. Лірика, гумор, сатира. Одеса, «Маяк», 1972, с. 9.

БОНДАР ВАСИЛЬ ТРОХИМОВИЧ

(1923—1969)

Сонет на впаки. Подається за виданням: Василь Бондар. Рідні пороги. Поезії. Харків, «Прапор», 1968, с. 36.

КРИВДА ГРИГОРІЯ ФЕДОСІЯОВИЧ

(нар. 1923)

«Читаю план... Який високий зміст!»
Подається за виданням: Григорій Кривда. Лірика, гумор, сатира. Поезії. Донецьк, «Донбас», 1964, с. 16. У книзі вміщено вінок сонетів «Гомін землі».

КОСМАТЕНКО АНАТОЛІЙ ДЕНИСОВИЧ

(1921—1975)

Дуб та Лозина. Подається за виданням: Анатолій Косматенко. У лісі й поза лісом. К., «Радянська Україна», 1972, с. 46.

СТЕПАНЮК БОРИСЛАВ ПАВЛОВИЧ

(нар. 1923)

Ластів'ячий сонет. Подається за виданням: Борислав Степанюк. Іменем сонця. Поезії. К., «Радянський письменник», 1966, с. 71.

ПАВЛИЧКО ДМИТРО ВАСИЛЬОВИЧ

(нар. 1929)

Ленін. З циклу «Правда кличе».

«Що кличе до життя нас на землі?»
З циклу «Альфа і омега». Подаються за виданням:
Дмитро Павличко. Пелюстки і леза. Вибрані поезії. К.,
«Дніпро», 1964, с. 96, 264.

З циклу «Гранослов»

IV. «Залізний нелюдь чорними руками».
V. «Була у нього усмішка дитяти».
VI. «Стояв і плакав я коло труни». Подаються за виданням: Дмитро Павличко. Гранослов. Лірика. К., «Радянський письменник», 1968, с. 62—64.

З циклу «Білі совети»

Дерева. Прапор. Освенцім. Подаються за кн. «Гранослов», с. 5, 18, 22.

З циклу «Сонети подільської осені»

Зерно. Ранок. Подаються за виданням: Дмитро Павличко. Сонети подільської осені. К., «Радянський письменник», 1973, с. 78, 99.

МАЛИЦЬКИЙ ФЕДІР МИХАЙЛОВИЧ

(нар. 1900)

Цвіт ломикаменя. Подається за виданням: Федір Малицький. Цвіт ломикаменя. Поезії. К., «Радянський письменник», 1971, с. 18. Тут розміщено ще дванадцять сонетів.

ДОНЕЦЬ ГРИГОРІЯ ПРОКОПОВИЧ

(нар. 1913)

Дитинство. Муза. Подаються за виданням: Григорій Донець. Червоний глід. Поезії. К., «Радянський письменник», 1966, с. 11, 13.

ГРИНЧАК ВАСИЛЬ ЯКОВИЧ (нар. 1928)

«Ковалю, дорогий ковалю...». Подається за виданням: Василь Грінчак. Поезії. К., «Молодь», 1966, с. 71.

КЛИМЕНКО МИХАЙЛО ДАНИЛОВИЧ

(нар. 1926)

Пробудження. Склярі. Подаються за виданням: Михайло Клименко. Зажнив'я. Поезії. К., «Радянський письменник», 1966, с. 10, 14.

КОВАЛЬ ГРИГОРІЯ ПАВЛОВИЧ

(нар. 1921)

Вода боліт. Подається за виданням: Григорій Коваль. Під небом України. Лірика. К., «Радянський письменник», 1962, с. 55.

«Шукаю слова радості й краси». Подається за кварталником «Поезія», 1971, № 4, с. 21.

ВІНГРАНОВСЬКИЙ МИКОЛА СТЕПАНОВИЧ

(нар. 1936)

Сікстинська мадонна. Подається за виданням: Микола Вінграновський. Атомні прелюди. Поезії. К., «Радянський письменник», 1962, с. 7—8. Тут уміщено також вінок сонетів «Вінок на березі юності».

ПАНЧЕНКО ВОЛОДИМИР ФЕДОРОВИЧ

(1923—1972)

Казка. Подається за виданням: Володимир Панченко. Нагадай мені, пісне. Поезії. Ужгород, «Карпати», 1973, с. 129.

ВІЛЬНИЙ ВОЛОДИМИР МИХИТОВИЧ

(нар. 1921)

Сонце на чолі. Заклучний вірш із вінка сонетів Іванові Франкові. Подається за виданням: Володимир Вільний. Ліричний наступ. Поезії. К., «Радянський письменник», 1968, с. 36.

ДРОК КОСТЬ ЛЕОНІДОВИЧ (нар. 1919)

З «Київських сонетів» (I, IV)

Подаються за виданням: Кость Дрок. Мелодії життя. Поезії. К., «Дніпро», 1972, с. 98, 100.

ЛИХОДІД МИКОЛА ХОМІЧ

(нар. 1940)

Сонет пізнання. Перший із шести віршів однойменного циклу. Подається за виданням: Микола Лиходід. Столітник. Поезії. Дніпропетровськ. «Промінь», с. 91.

ПАЛАЖЧЕНКО ОЛЕКСІЯ ОВСІПОВИЧ

(нар. 1923)

Пам'ять загону (I—II)

Подаються за публікацією в ж. «Дніпро», № 2, 1962 р.

ДОЛОМАН ЄВМЕН МИХАЙЛОВИЧ

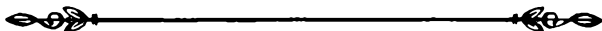
(нар. 1919)

Сонет степу. Подається за виданням: Євмен Доломан. Квітує літо. Вибрані поезії. К., «Дніпро», 1970, с. 61.

ЛУЦЕНКО ДМИТРО ОМЕЛЯНОВИЧ

(нар. 1921)

Як без повітря, хліба і води. Подається за виданням: Дмитро Луценко. Дарую людям пісню. Поезії. К., «Радянський письменник», 1962, с. 44.

ЗМІСТ

Живі, грізні, огромні сонети. Вступна стаття <i>А. Добрянського</i>	3
---	----------

ДОЖОВТНЕВИЙ СОNET

МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ

До ***	23
Сумрак вечерній	24

МИКОЛА УСТІЯНОВИЧ

Побратимові в день імені його	25
-------------------------------	----

АМВРОСІЯ МЕТЛИНСЬКІЯ

Бандура	26
---------	----

ЮРІЙ ФЕДЬКОВИЧ

До руського боянства	27
В церкві	28

ІВАН ФРАНКО

Вольні сонети

I. «Сонети — се раби. У форми пута...»	29
II. «Чого ти, хлопе, вбравсь у стрій лицарський...»	30
III. Котляревський	31
IV. Народна пісня	32

V. «Незрячі голови наш вік кленуть...»	33
VI. «Жіноче серце! Чи ти лід студений...»	34
VII. «Вам страшно тої огняної хвилі...»	35
VIII. «В снах юності так сквапно ми шукаєм...»	36
IX. «Як те залізо з силою дивною...»	37
X. «Смішний сей світ! Смішніший ще поет...»	38
XI. Сікстинська мадонна	39
XII. «Ось спить дитя, нсвини»	40
XIII. Пісня будущини	41
XIV. «Досить, досить слова до слів складати...»	42
XV. «Ні, не любив на світі я нікого...»	43
XVI. «І довелось мені за се страждати!»	44
XVII. «Колись в сонетах Данте і Петрарка...»	45

Із «Тюремних сонетів

I. «Се дім плачу, і смутку, і зітхання...»	46
VII. «Вже ніч. Поснули в казні всі, хрупуть...»	47
XXV. Пісня арештантська	48
XXIX. «У сні мені явились дві богині»	49
XXX. «І говорила перша: «Я любов...»	50
XXXI. «І говорила друга: «Я ненависть...»	51

З різних циклів вбірок

«Я буду жити, бо я хочу жити!»	52
«Так, ти одна моя правдивая любов...»	53
«Я згадую минулеє життя...»	54

БОРИС ГРІНЧЕНКО

Із «Весняних сонетів

I. «Весна іде! В повітрі молодому...»	55
V. «Вона співа, що згинули морози...»	56
XIV. «Та де вона? Невже її не мати?»	57

УЛЯНА КРАВЧЕНКО

Мені не жаль

I. «Мені не жаль, що горе все стрічаю...»	58
II. «Мені не жалко! Я з терпіння, болю...»	59

Замного

I. «Коли їх бачу, легких, мов з пінні...»	60
II. «Коли їх бачу, як живуть в журбі...»	61
III. «Мов рана, думка ся мене болить...»	62
IV. «Спокою, щастя між людьми немає...»	63

ВОЛОДИМИР САМІЯЛЕНКО

Привіт Буковині 64

Сонети

I. «Я не Петрарка — ти ж нова Лаура...» 65

II. «Коли б твоєї вроди не хвалила...» 66

ТИМОФІЯ БОРДУЛЯК

Осіній сонет 67

Ліс 68

ОСНП МАКОВЕЯ

«Я вам не завидую, духом бідні...» 69

МИКОЛА ЧЕРНЯВСЬКИЙ

Україні

I. «Я не кохав ще анікого...» 70

III. «Недовгий вік мій в цій країні...» 71

З циклу «Донецькі сонети»

«Я бачу знов вас, рідні горні!» 72

Останнє прощай 73

ЛЕСЯ УКРАЇНКА

Сім струн

Фа. Сонет 74

Сонети

I. «Натура гине — вся в оздобах, в золоті...» 75

II. «Дивлюся я на смерть натурн, і благання...» 76

Кримські спогади

IX. Бахчисарай 77

X. Бахчисарайський дворець 78

Весна в Єгипті

II. Дихання пустині 79

МИКОЛА ВОРОННЯ

На березі моря 80

РАДЯНСЬКИЙ СОНЕТ

ПАВЛО ТИЧИНА

Я знаю	83
В Хараксі	84

МАКСИМ РИЛЬСЬКИЙ

Сільський сонет .	85
«Тріпоче сокір, сріблом потемнілим...»	86
«Епоху, де б душею відпочить...»	87
«Пробіг автомобіль, і синя хмарка диму...»	88
«То хмарка набіжить, бризне дощ краплистий...»	89
«Знак терезів — доби нової знак...»	90
Франко	91
Києву	92
Незгасна зоря	93
Вірменії	94
Сікстинська мадонна	95

Два сонети

I. «Не заздрю, ні! Щасливий я, дитино...»	96
II. «Я бачив їх учора на заводі...»	97
Промінь	98

БОЛОДИМИР СОСЮРА

Сонет	99
-------	----

МИКОЛА МАРФІЄВИЧ

Буковині	100
Сон	101

ДМИТРО ГОРДІЄНКО

День	102
------	-----

МИКОЛА БАЖАН

Папороть	103
Любисток	104
Залізнякава ніч	105
На площі	106

ВАСИЛЬ МИСНК

Літо	
I. «Пора весела! Кучері в дощах...»	107

II. «Корони ягід, тільки вітерок... Рудакі	108 109
<i>АНДРІЙ ВОЛОЩАК</i>	
Зростає гнів	110
Мое щастя	111
Ленін (I—III)	112
<i>АГАТА ТУРЧИНСЬКА</i>	
З циклу «Урожай»	
«Бує в полі хліб, як молоді літа...»	115
«О післяживний час! Колгоспні водії...»	116
<i>ПЕТРО ДОРОШКО</i>	
Рідний край	117
Хліб	118
Твій день	119
Труд	120
<i>МИКОЛА ТЕРЕЩЕНКО</i>	
З вінка слави	
III. Атака	121
XIII. Сестра	122
XV. Вітчизна	123
<i>САВА ГОЛОВАНІВСЬКНЯ</i>	
«Дитя, убите катом на порозі...»	124
<i>ГРИГОРІЯ ПЛОТКІН</i>	
З вінка сонеті «Лінія вогню»	
«Крізь бурями завіяні fronti...»	125
«Я свій бентежний світ обороню...»	126
«Є лінія вогню, вона у всьому...»	127
<i>СТЕПАН КРИЖАНІВСЬКНЯ</i>	
Народ	128
Вітчизна	129
<i>Сонетарій</i>	
Паралель. Канонічний сонет	130
Кредо Шекспіра. Шекспірівський сонет	131

Сигнали. Сонетоїд	132
Катарсис. Сонет без рим	133
Суперечка. Кульгавий сонет	134
Золоте весілля. Перевернутий сонет	135
Через терни — до зірок. Безголовий сонет	136
Докір. Половинний сонет	137
Шляхи романтики. Кострубатий сонет	138
Весна-володарка. Сонет на дві рими	140
Василю Стефанику. Сонет-акростих з кодою	141
Івану Котляревському на двохсотріччя. Хвостатий сонет	142
Розмова з рецензентом. Сонет-діалог	143

ІВАН НЕХОДА

З циклу «Нотр-Дам»	
I. «Обсіли собор цей легенди похмурі...»	144
II. «Сховалась під склепінням сіра мла...»	145
III. «Мовчать химери дивні вздовж карнизу...»	146

АБРАМ КАЦНЕЛЬСОН

Веймарські сонети	
I. Останні дні Шіллера	147
II. Слава	148

ОЛЕКСА ЮЩЕНКО

Перед «Сікстинською мадонною» Рафаеля	149
З циклу «Капрі»	
«Тут Ленін був»	150

АНДРІЯ МАЛИШКО

«Далеких днів відкотиться луна...»	151
З циклу «Сонети обухі до роги»	
«Я з тих країв, де в сині оболоні...»	152
«Я з тих країв, де в полум'ї зорі...»	153
З циклу «Сонети вечорів»	
«У вечорах, що встали, як вітрила...»	154
«Ті вечори осінні — як напій...»	155
«Встають мої світанки корчуваті...»	156

З	циклау «Сонети синього	
	«У квітні моложавіють діди...» .	157
	«Черлений день, мов кутий у зброярні...»	158
	«У квітні в нас не грають весілля...»	159
	«Летять, пливуть і сурмлять ув імлі...»	160
	«В квітневі вечори долає серце смуток...»	161
ВАЛЕНТИНА ТКАЧЕНКО		
	Радість і сумніви	162
ПЛАТОН ВОРОНЬКО		
	«Ревуть воли чумацькі навесні»	163
	«Люблю я Землю не легку й не просту...»	164
	Коло пам'ятника комунарові	165
ІВАН ГОНЧАРЕНКО		
	Перед пам'ятником радянському воїну	166
	Уклін героїчній землі	167
	Дума космонавта	168
ВАЛЕНТИН БИЧКО		
З	вінка сонеті «Ми клянемося	
	леніноіменно»	
	«Мое життя — не темно-сивий бір...»	169
	«Несуть в безмежжя дихання людини...»	170
ЄВГЕН БАНДУРЕНКО		
	Партії	171
ВАСИЛЬ БОНДАР		
	Сонет навпаки	172
ГРИГОРІЯ КРИВДА		
	«Читаю план... Який високий зміст!»	173
АНАТОЛІЯ КОСМАТЕНКО		
	Дуб та Лозина. Байка-сонет	174
БОРИСЛАВ СТЕПАНЮК		
	Ластів'ячий сонет	175
ДМИТРО ПАВЛИЧКО		
	Ленін	176
	«Що кличе до життя нас на землі?»	177

З	циклу «Гранослов»	
	IV. «Залізний нелінь чорними руками...»	178
	V. «Була у нього усмішка дитяти...»	179
	VI. «Стояв і плакав я коло труни...»	180
З	циклу «Білі сонети»	
	Дерева	181
	Прапор	182
	Освенцім	183
З	циклу «Сонети подільської осені»	
	Зерно	184
	Ранок	185
ФЕДІР МАЛИЦЬКИЙ		
	Цвіт лоникаменя	186
ГРИГОРІЯ ДОНЕЦЬ		
	Дитинство	187
	Муза	188
ВАСИЛЬ ГРІНЧАК		
	«Ковалю, дорогий ковалю...»	189
МИХАЙЛО КЛИМЕНКО		
	Пробудження	190
	Склярі	191
ГРИГОРІЯ КОВАЛЬ		
	Вода боліт	192
	«Шукаю слова радості й краси...»	193
МИКОЛА ВІНГРАНОВСЬКИЙ		
	Сікстинська мадонна	194
ВОЛОДИМИР ПАНЧЕНКО		
	Казка	195
ВОЛОДИМИР ВІЛЬНИЙ		
	Сонце на чолі	196

КОСТЬ ДРОК

З «Київських сонетів»

- I. «Русі колиска, стародавнє місто...» 197
IV. «В погожий день осінньої пори...» 198

МИКОЛА ЛИХОДІД

- Сонет пізнання 199

ОЛЕКСІЯ ПАЛАЖЧЕНКО

- Пам'ять загону 200

ЄВМЕН ДОЛОМАН

- Сонет степу 202

ДМИТРО ЛУЦЕНКО

- Як без повітря, хліба і води 203

ПРИМІТКИ

205

Український сонет

Антологія

Издательство «Радянський письменник»

(На українском язьке)

Редактор Г. П. Коваль. Художник К. К. Калугін. Художній редактор М. П. Вуек. Технічний редактор О. К. Бищенко. Коректор В. П. Зуб. Здамо на виробництво 26/VII 1974 р. Підписано до друку 24/IX 1976 р. Формат 70×90¹/₃₂. Папір № 1. 7¹/₄ фіз.-друк. арк. +1 вкл., 8.56 ум.-друк. арк., 5,83 обл.-вид. арк. БФ 35116. Тираж 8000. Зам. 2711. Ціна в опр-ві 68 коп. «Радянський письменник», Київ, бульвар Лесі Українки, 20. Одеська книжкова фабрика республіканського виробничого об'єднання «Поліграфкинг» Державного комітету Ради Міністрів УРСР у справах видавництва, поліграфії та книжкової торгівлі, вул. Держивиського, 24.

